

országban az Árpádok alatt. *Békefi Remigiótól*, 80 fill. — V. Tanulmányok Dacia délkeleti hulli szervezetéről. *Téglás Gábertől*, 1 kor, 20 fill. — VI. Egy alajbég telepitésai. Adatok az Alföld XVII. századi történetéhez. *Borovszky Samutól* 40 fill. — VII. A bolognai jogi egyetem XIV. és XV. századi statútumai. *Békefi Remigiótól*, 1 kor, 50 fill. — VIII. Szent László levele a montecassinói apáthoz. *Frkónói Vilmostól*, 40 fill. — IX. Az ősalakok hatása a bosnyák fúj alakulására. *Asbóth Jánostól*, 30 fill. — X. Giskra. *Dr. Tóth-Szabó Péltől*, 1 kor, 20 fill.

Huszadik kötet. I. Az őskor mészbetétes díszítésű agyagművészete. *Woinzky Mórtól*, 12 kor. — II. Az alföldi sánczok maros-dunaközi csoportjának helyrajza és technikai szerkezete. *Téglás Gábertől*, 60 fill. — III. A székeslyei eredete és Erdélybe való települése. *Karácsonyi Jánostól*, 1 kor, 20 fill. — V. Muntovai követjárás Budán. *Thallóczy Lajostól*, 2 korona. — V. Tanulmányok a bosnyák bánység kezdetéről. *Thallóczy Lajostól*, 1 kor, 20 fill. — VI. A magyar adózás története 1598—1604-ben. *Acsády Ignácztól*, 2 korona.

Huszonegyedik kötet. I. A Nemzeti Múzeum legrégebb pannoniai sírtáblái. *Hampel Józseftől*, 2 korona. — II. Límea-tanulmányok. *Téglás Gábertől*, 2 kor, 40 fill. — III. A tihanyi apátság kritikus oklevelei. Székfogl. értek. *Erdélyi Lászlótól*, 2 kor, 40 fill. — IV. I. Rákóczi György és a lengyel királyság. *Dr. Lukács Imrétől*, 1 kor, 20 fill. — V. Az ősember tápiálkozása. Székf. *Ortway Tivadartól*, 3 korona. — VI. Hogyan lett szent István koronája a magyar szent korona felső részévé? *Karácsonyi Jánostól*, 1 korona.

Huszonkettedik kötet. I. A szerb monostoregyházak történeti emlékei Délmagyarországon. *Szentkláray Jenőtől*, 1 korona. — II. Szendrő vára. *Borovszky Samutól*, 1 korona. — III. A sákythák. Székf. *Nagy Gésztől*, 1 korona 40 fill. — IV. Mercy Claudius Florimund kormányzata a tamosi bánóságban. *Dr. Szentkláray Jenőtől*, 4 korona. — V. Zeigmond király viszonya Milanóhoz és Velecehez római útja idejében. Székf. *Áldásy Antaltól*, 3 korona 50 fillér. — VI. Hóc-Mező-Vásárhely mostani lakossága eredetéről és szaporodásáról. Székf. *Szesemlei Samutól*, 60 fill. — VII. Franyó Remig felségárulási pere. Székf. *Sörös Pongrácztól*, 60 fill. — VIII. Az Akadémia és a Nemzeti Múzeum. *Kolányi Ferencztől*, 2 korona 40 fill. — IX. A mohácsi csata elvesztésének oka és következményei. *Ortway Tivadartól*, 2 korona. — X. Jánok és az 1569: 58. tizik. *Vécsey Tamástól*, 1 korona.

Huszonharmadik kötet. I. Még egyszer a Csiki Székely Krónikáról. *Szálczky Lajostól*, 1 kor. — II. Az assuani és elephantinei aramaeus papyrusokmányok történeti jelentősége. *Mahler Ede*től, 60 fillér. — III. Serviensek és Familiarisok. *Székf. Gyulától*, 2 korona 50 fillér. — IV. A tokaji görög kereskedársulat kiváltságának ügye 1725—1772. *Hodinka Antaltól*, 2 korona. — V. Sadowától Sedanig. *Gróf Tisza Istvántól*, 1 korona 50 fillér. — VI. Nagy Péter csár és II. Rákóczi Ferenc szövetsége 1707-ben. *Márki Sándortól*, 2 korona. — VII. Kik voltak a mikor jöttek hazánkba a böszörmények vagy izmaeliták? *Karácsonyi Jánostól*, 50 fillér. — VIII. Debreczeni Bárány Ágoston élete. *Szentkláray Jenőtől*, 2 korona 50 fillér. — IX. Mátysa törekvései a császári trónra. *Frkónói Vilmostól*, tagtól, 2 korona. — X. A homerosi beszédek tömeglélektani vonatkozásukban. *Hornvánszky Gyulától*, 2 korona.

Huszonnegyedik kötet. I. Őskori chronologiai kutatások. *Mahler Ede* l. tagtól, 2 kor. — II. Szent László meghódítja a régi Szlavóniát. *Karácsonyi János r. tagtól*, 80 fill.

ÉRTEKEZÉSEK
A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL
A M. TUD. AKADÉMIA II. OSZTÁLYÁNAK RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI
FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ
OSZTÁLYTITKÁR

XXIV. KÖTET. 5. SZÁM

ZSIGMOND CSÁSZÁR KORONÁZÁSA
ÉS A
NÉMET ZSIDÓSÁG MEGADÓZTATÁSA

ÁLDÁSY ANTAL
L. TAGTÓL

FELOLVASTA 1916 FEBRUÁR 7-ÉN

Ára 2 korona 40 fillér

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1916

ÉRTEKEZÉSEK

A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. (1867—1870.) I—XII. 6 kor. 40 fill. — **Második kötet.** (1871—1872.) I—X. 3 kor. 60 fill. — **Harmadik kötet.** (1873—1874.) I—X. 4 kor. — **Negyedik kötet.** (1874—1875.) I—VI. 6 kor. 40 fill. — **Ötödik kötet.** (1875—1876.) I—V. 7 kor. 10 fill. — **Hatodik kötet.** (1876—1877.) I—X. 6 kor. 10 fill. — **Hetedik kötet.** (1877—1878.) I—X. 6 kor. — **Nyolczadik kötet.** (1878—1880.) I—X. 6 kor. — **Kilenczedik kötet.** (1880—1883.) I—XII. 10 kor. 60 fill.

Tizedik kötet. I. Bethlen Gábor és a svéd diplomácia. *Szilágyi Sándortól.* 40 fill. — II. Az 1609-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 80 fill. — III. Forgách Ádám és Báthory Söfia ékszerének történetéből. *Majláth Bélától.* 40 fill. — IV. A Fuggerek jelentősége Magyarországnak történetében. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — V. A jászák nyelv és nemzetisége. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. — VI. Mythologiai elemek a székely népköltészet- és népdalokban. *Kozma Ferenczről.* 80 fill. — VII. A Hajduk kibékítési kísérlete Ináncshon 1607-ben. *Majláth Bélától.* 40 fill. — VIII. A Petrarka Codex kün nyelve. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. 20 fill. — IX. I. Rákóczy György első összeköttetése a svédekkel. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — X. Franciaország magatartása II. József oszárának II. Frigyes porosz királlyal történt találkozásával szemben. *Wertheimer Edéttől.* 40 fill.

Tizenegyedik kötet. I. Masolino olasz képművei. *Irisz Vaisz Ignácz.* 20 fill. — II. Az 1681-ki soproni országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 1 kor. — III. A magyar alkotmány felfüggesztése 1678-ban. *Dr. Károlyi Árpádtól.* 80 fill. — IV. Az 1683-ki táborozás történetéhez. *Thaly Kálmántól.* 60 fill. — V. Kritikai tanulmányok a Frangepán család történetéhez. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — VI. Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai. *Szilágyi Sándortól.* Ára 20 fill. — VII. Egy állítólagos római mediterrán-út Pannoniában. *Dr. Ortvay Tivadartól.* 1 kor. — VIII. A keszthelyi dóbozó sírmező. *Lipp Vilmostól.* 20 fill. — IX. Gróf Pálffy Miklós önkancellár iratai Magyarországnak kormányzásáról. *Márczali Henrikől.* 80 fill. — X. Erdélyi katonai védereje átalakulása a XVIII. században. *Jakab Elektől.* 1 kor. 20 fill.

Tizenkettődik kötet. I. Adalék Pannónia történetéhez. *Antonius Pius* korában. *Hampel Józseftől.* 40 fill. — II. Szabolcs vármegye alakulása. *Kandra Lászlótól.* 60 fill. — III. Az 1637/38-iki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 60 fill. — IV. Mabillon János a diplomatika megállapítója. *Horvát Árpádtól.* 60 fill. — V. Az 1642-ik évi szónyi békekötés története. *Majláth Bélától.* 14 fill. — VI. A mai Nagyvárád megalapítása. *Bunyitay Vinczétől.* 40 fill. — VII. Összehasonlító vizsgálatok a hazai és északkeurópai praehistorikus kőszerszerek eredetéről és régisége körül. *Első fele Ortvay Tivadartól.* 80 fill. — VIII. Ugyanaz. *Második fele.* 1 kor. 20 fill. — IX. Az 1646-ki tokaji tanácskozmány. *Zsilinszky Mihálytól.* 80 fill. — X. A beeszkereki vár. *Szentkláray Jenőtől.* 60 fill.

Tizenharmadik kötet. I. Lányi Zsigmond és a nagyszombati béketanácskozmány 1644—45-ben. *Zsilinszky Mihálytól.* 80 fill. — II. A Praehistorikus kőszerszerek régiségi jellegeiről. *Ortvay Tivadartól.* 60 fill. — III. A kolozsvári óvas-legények strikeja 1578-ban és 1676-ban. *Deák Farkastól.* 80 fill. — IV. Törös János szerepe a linzi békekötésben. 1645. *Zsilinszky Mihálytól.* — V. Rövid ászerevételek Kemény János önéletrajzáról. *Deák Farkastól.* — VI. Szilágy megye középkori emlékeiről. *Bunyitay Vinczétől.* 60 fill. — VII. Az apertesi tanácskozmány 1647/48-ban. *Zsilinszky Mihálytól.* 80 fill. — VIII. Rozsztatlaw galicziai herceg IV. Béla magyar királynak veje. *Wenzel Gusztávtól.* 20 fill. — IX. A Székelyek származásáról és intézményeiről. *Orbán Balázstól.* 40 fill. — X. Az örökös főispánság a magyar alkotmánytörténetben. *Hajnik Imrétől.* 1 kor. 20 fill. — XI. 1708-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 1 kor. 20 fill. — XII. Bethlen Gábor diplomáciai összeköttetéseiből. *Óváry Lipóttól.* 1 kor.

Tizennegyedik kötet. I. Tanulmányok a népvándorlás korának emlékeiről. *Pulszky Ferenczről.* 40 fill. — II. *Duka Tivadar* Körösi Csoma Sándorról. *Jakab Elektől.* 80 fill. — III. A magyar jobbágynépesség száma

ZSIGMOND CSÁSZÁR KORONÁZÁSA

ÉS A

NÉMET ZSIDÓSÁG MEGADÓZTATÁSA

ÁLDÁSY ANTAL

I. TAGTÓL

FELOLVASTA 1916 FEBRUÁR 7-ÉN

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1916

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

I.

Zsigmond császár és magyar király belkormányzata történetének egyik legérdekesebb fejezetét az uralkodó pénzügyi politikája képezi. A közfelfogás Zsigmondot mint örökös pénzzavarban szenvedő uralkodót tünteti fel, a kinek pénzzavara onnan eredt, hogy rendkívül könnyen bánt a pénzzel, a mely rohamosan fogyott el kezei között. Azonban Zsigmond is jobb volt e tekintetben a hírnél. Vallotta ugyan a maga személyére nézve is azt az elvet, hogy a pénz lehet sok, lehet kevés, de sohasem elég, hosszú uralkodása alatt sokszor voltak pénzügyi zavarai, de ezek csak részben írhatók egyéni könnyelműsége számlájára. Pénzzavarai magyarizmatukat leltek egyrészt az akkori birodalmi pénzügyi helyzet és viszonyok alakulásában, másrészt az általános politikai helyzetben. A mi az elsőt illeti, itt mindenekelőtt tekintetbe kell vennünk azt, hogy a középkori birodalmi királyi udvartartás költségei főleg két forrásból nyertek fedezetet, a magán kezelés alatt álló, vagyis a házi birtokokból, valamint a királyi udvar ellátásának kötelezettségéből. Mindkét forrás Zsigmond idejére jóformán kiapadt. Saját, házi birtokkal Zsigmond a birodalomban már nem bírt, ez a jövedelmi forrás tehát elesett, a királyi udvar ellátásának kötelezettsége pedig azok részéről, a kiknek területén a király tartózkodott, erre az időre szintén jóformán teljesen hatályon kívül került. Az uralkodó tartózkodása költségeit a birodalomban tehát készpénzben maga kellett hogy viselje. Az előbb említett két rendbeli fedezet hiányát pótolni lett volna hivatva a rendszeres, megfelelő nagyságú birodalmi adó, minthogy azonban ilyen akkoriban még nem létezett, az uralkodó magára volt utalva, saját bevételeire és így elkerülhetetlen volt, hogy az az uralkodó, a kinek saját kezelésben álló, házi birtokai nem voltak a birodalomban, ne kerüljön pénzügyi zavarokba.

Ezeket, legalább nagyrészt, csak úgy kerülhette el, ha minél kevesebb időt töltött a birodalomban, hanem inkább örökös tartományokban tartózkodik, a hol a házi birtokok jövedelmei és az azokból eredő természetbeni ellátás rendelkezésére állottak.¹⁾ Másrészt Zsigmond pénzügyi kalamitásai folytak abból a nagyarányú politikából, a mely uralkodását általában jellemzi. Azok a nagyszabású, az európai politikát irányító és mozgató tervek és vállalkozások, a melyeknek Zsigmond volt a legtöbb esetben megindítója és mozgatója, a melyeknek számai az ő kezében futottak össze, természetesen óriási összegeket igényeltek. Az egyházszakadás megszüntetése érdekében megindított akciója, a konstanci zsinat érdekében tett utazásai, maga a zsinat, a huszita- és török háborúk, olaszországi politikája, császárkoronázása stb. erősen igénybe vették az uralkodó pénzügyeit, úgyhogy a birodalom rendes bevételei csakhamar elégteleneknek bizonyultak e kiadások fedezésére. Fokozni kellett a bevételeket, újabb és rendkívüli bevételi források után kellett nézni, hogy a folyton megüresedő királyi kincstár újból és újból megtöltessék.

Az újabb bevételi források feltárásában nyilatkozik meg legjobban Zsigmond finanziaális genialitása. E tekintetben a legsekélyebb alkalmat sem szalasztotta el és igyekezett pénzt szerezni mindenkitől, a kivel összeköttetésbe került. Azokban a tárgyalásokban, melyeket Zsigmond az európai politika alakulásával kapcsolatban birodalmának és a külföldnek hatalmi tényezőivel folytatott, az első és a legfontosabb szerepet mindig a pénzkérdés játszotta, mindig az a kérdés, mennyit tud az illető fizetni; jobban mondva, mennyit lehet belőle kipréselni. Különösen az olasz városi köztársaságokkal és signorokkal folytatott tárgyalások folyamán játszott a pénzkérdés nagy szerepet és Zsigmond mesterségesen értett hozzá, hogy a gazdag Velenczétől, a hatalmas Filippo Maria Viscontitól, Sienától stb. annyit zsaroljon ki, a mennyit csak lehetett. Azokban a tárgyalásokban, a melyek Zsigmond és Velence között 1433—1437-ig lefolytak, horribilis összegekről volt szó, a melyek lefizetésére Velenczének kénytelen-kelletlen vállalkoznia kellett. Filippo Maria Visconti is drágán fizette meg Zsigmond barátságát, arról pedig, hogy az egyes olasz városoknak

¹⁾ V. ö. Deutsche Reichstagsakten XI. köt. XLII—XLIII. l.

így pl. Sienának mennyibe került a megtiszteltetés, hogy Zsigmondot falai között fogadhatta, a városi számadáskönyvek mesélhetnek.

Hogy a pénzszerzésnek akkoriban általánosan gyakorolt egyik módját, az elzálogosítást, Zsigmond mennyire vette igénybe, az köztudomású. Mint magyar király a 13 szeptemberi várost zálogosítja el 37.000 garasért 1412-ben Wladislaw lengyel királynak, Római-német uralkodói minőségében kiállított oklevelei között hosszú sorát találjuk azoknak, melyek birodalmi javak elzálogosítására vonatkoznak. Ezen elzálogosítások között a zálogösszeg nagyságát tekintve, alkalmasint az első helyen állónak kell tekintennünk az elsassi tartományi vogtság elzálogosítását, a melyet Zsigmond 1423 január 11-én III. Lajos pfalzgrófnak 50.000 forintért zálogosított el. A Zsigmond által zálogba tett birodalmi ingatlan birtokok és regaliák zálogösszege végösszegben különben is tekintélyes summát tehetett ki.¹⁾ E mellett Zsigmond nem szorított tisztán ingatlan birtokok és regaliák elzálogosítására, hanem elzálogosításai kiterjedtek ingóságokra is, arany- és ezüstműekre, drágaságokra, stb. Ajándékok, melyeket Zsigmond a szokáshoz képest egyes városoktól kapott, ha azokat látogatásával megtisztelte, nem ritkán rögtön zálogba vándoroltak és ezt a sorsot még a fejedelemtársaitól kapott ajándékok sem kerültek el. Eberhard Windeckenél olvasunk erre vonatkozólag egy klasszikus példát. A midőn Zsigmond a konstanci zsinattal összefüggésben V. Henrik angol királynál látogatást tett, midőn Calais-t elhagyva Németországba visszatért, az angol király különböző ajándékokkal tisztelte meg. Ezek voltak: két színarany kancsó 24 márka arany súlyban, 5000 arannyal megtöltve, egy arany serleg, egy arany keverő edény 18 márka aransúlyban, míg a warwicki gróf két aranyozott ezüst serleget adott a királynak ajándékba 18 márka ezüstsúlyban. Ezen ajándékok közül az angol királytól kapottakat több más drágasággal együtt Zsigmond alighogy azokat kézhez vette, Eberhard Windecke útján Brüggeben elzá-

¹⁾ Zsigmond birodalmi elzálogosításait táblázatos összeállításban közli Nuglisch, Das Finanzwesen des Deutschen Reiches unter Kaiser Sigmund, a Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik III. sor. 21. kötetében (1901) a 164. lapon.

logosította. Windecke leírja a zálogba tett drágaságokat. Két arany kancsó, egy arany serleg, egy arany keverő edény 62 márka arany súlyban, 196 zafir és pallas (fehér, illetve világos rubin), 300 gyöngy, darabonként négy koronára becsülve, az angol királyi lovagársaság nyakláncza, melynek középső darabját egy kilencz-ezer koronára becsült gyémánt, egy 11.000 koronára becsült rubin és egy 1200 koronára becsült, babnál nagyobb gyöngy ékesített, az angol Szt. György-rend (térdszalagrend) szalagja, mely 11.000 koronára volt becsülve, egy gyöngyökkel és drágakövekkel díszített arany palaczk 2200 korona becsértékben, azonkívül egy szín-arany Mária-kép, a mely 800 nobel értékkel bírt. Ezeket a drágaságokat Windecke 18.000 forintért zálogosította el Brüggeben fél évre. Ő maga mint kezes ott maradt a városban. Zsigmond azonban a kiváltással nem sietett nagyon, a határidő pedig veszedelmesen letelőben lévén, Windecke, nehogy végül ő legyen kénytelen megfizetni a zálogösszeget, szabadságot kért és kapott a brüggebeliektől és Konstanczba utazott, hogy Zsigmondtól pénzt kérjen. Zsigmond Windecke folytonos sürgetéseit végre is meg-unva, egy erélyes és manapság sem szokatlan, ha mindjárt nem is szalonképes kifejezéssel igyekezett őt nyakáról lerázni, de végre is 4051 koronát adott neki készpénzben, azonkívül egy levelet a lübecki kereskedőkhöz, a melyben nekik meghagyja, hogy Windecke részére Brüggebe 9000 forintot utaljanak ki. Windecke, miután a pénzt megkapta, Strassburgon keresztül Brüggebe visszautazott. Az utat 9 1/2 nap alatt tette meg. Az elzálogosított tárgyakat kiváltotta, az arany Mária-képet a király megbízásából a dortrechtli begineknek ajándékozta, a kiváltott tárgyakat pedig a király részére vásárolt különböző árúkkal, mint selyemkendőkkel, hermelin- és egyéb prémekkel együtt Kölnön át Nürnbergbe szállíttatta. Ezen árúk értéke mintegy 10.000 forintot tett ki.¹⁾

Számtalan példát találunk ingóságok elzálogosítására Zsigmond okleveleiben is. Csak néhány jellemző esetet akarunk föl-
említeni. A midőn a konstanci zsinat befejezte után Zsigmond a városból eltávozott, nagyobb összeget kitevő adósságokat hagyott hátra, a melyeknek 1418 május 14-én kelt jegyzéke később egy másikkal helyettesített. Két konstanci polgártól, Pensen Kel-

¹⁾ Windecke, az Altmann-féle kiadás 80. lapján.

ner és Hüfle Jakabtól 1000 schock garast vett kölcsön, bizonyos, közelebből meg nem nevezett drágaságokat zálogosítva el ennek fejében, melyek kiváltására 1421 végén János bambergi püspököt utasította.¹⁾ Konstanczból távozta után egy ideig Ulmban tartózkodott, a hol, mint azt Richenthal Ulrik krónikájából tudjuk, mindent jóval drágábban kellett megfizetnie, mint Konstanczban.²⁾ A midőn Ulmból eltávozott, hitelt kért a polgároktól, de ezek a királynak e kérelmét elutasították és kijelentették, hogy vagy fizet, vagy zálogot ad.³⁾ Zsigmond kénytelen volt tehát pénz után nézni. Ekkor zálogosította el Bernát badeni örgrófnak Ulmban lévő ezüstműjét 1000 forintért.⁴⁾ Feleségével, Borbálával együtt 1422-ben nürnbergi kereskedőktől 4000 magyar forintot vett fel, a melyekért Mangel Berthold osztrák Hubmeister vállalt kezességet, a kinek ezért néhány drágaságot zálogosított el és pedig egy drágakövekkel és gyöngyökkel ékített koronát, és egy fehérománczos, drágaköves és gyöngyös koszorút, mindkettőt lepecsételt tartályokban, a melyek kiváltására november 25-ig kötelezettséget vállalt, ellenkező esetben Mangel a záloggal szabadon rendelkezhetett.⁵⁾ 1430-ban bécsi kereskedőktől 2000 forintot vett fel, a melyek fejében ezüst edényeket zálogosított el, a melyekkel szintén szabadon rendelkezhetek, ha a kiváltás április 23-ig nem történt meg. Ezen oklevele január 8-án kelt és ugyanaz nap kelt hasonló tartalmú oklevele néhány budai kereskedő, valamint

¹⁾ Altmann, Regesta Imperii 4690. szám. A fentebb említett első konstanci adósságjegyzék szerint a király Pensei Kelnerek 750, Hüfle Jakabnak 500 rajnai forinttal tartozott. Mindkettő a második jegyzékben is szerepel. U. ott. 3175—3217. számok.

²⁾ Richenthal krónikája a Bibliothek des Literarischen Vereins in Stuttgart, 158. kötetében a 152. lapon.

³⁾ U. ott.

⁴⁾ 1418 szept. 21-én Nördlingenben kelt oklevelében Zsigmond felhatalmazza az örgróft, hogy az elzálogosított ezüstműveket az örgróf által beszedendő tízed, vagy a Frigyes osztrák herceg által neki, Zsigmondnak fizetendő összegek terhére kiválthatja. Altmann 3566. szám.

⁵⁾ Altmann 4888. szám. A zálogtárgyakra vonatkozó rész a következőképen hangzik: „... ettliche unssere cleynt mit ottlicher unsser amptleut potzet versigelt, nemlich ein Cron mit edelm gestein und perlein, item einen krantz mit wissem gesmelcz ouch mit edelm gestein und mit perlein ...“ Wien, Staatsarchiv, Reichsregistraturbücher, Bd. G, fol. 119v.

felesége, Borbála, részére, a miből látjuk, hogy Zsigmond saját feleségével is kötött zálogüzleteket.¹⁾

1431 elején Zsigmond Nürnbergben tartózkodott. Ebből az időből a zálogleveleknek egy egész sora maradt reánk. Seibold Pfinzingtól 1000 frtot vett kölcsön, a miért ezüst edényeket tett zálogba, a melyek április 8-án voltak kiváltandók, különben Pfinzing a záloggal szabadon rendelkezhetett.²⁾ Braun Hermannnak 500 forinttal tartozott a király, a ki ez összegért szintén ezüst edényeket adott zálogba, úgyszintén Weinsglock Frigyesnek és Sigwein Konrádnak is 500—500 rajnai forint tartozásáért.³⁾ Cliber Eberhard 1000 rajnai forintért 2 aranyozott ezüst gombot, Löffelholz Burckhard 71 forintért 2 ezüst tálát, egy bizonyos Stainoher nevű polgár 220 forint fejében két, strucztojásból készült aranyozott serleget, egy kézi hordócskát strucztojással, egy aranyozott gombot és egy konfektátalt kapott zálogul, míg a Werdeből származó Vischer Hans 400 rajnai forintért 2 nagy aranyozott kannát kapott biztosítékul.⁴⁾ Egy bizonyos Brant Henriknek ellátásért 572 forinttal tartozott a király, de nem fizetett, hanem ezüst edényeket tett zálogba.⁵⁾ Erzsébet nevű kofa-asszonynak heringekért és stockfischért 292 forinttal volt adós, ennek fejében hat arany gombot adott zálog gyanánt. Haller Eberhardnak istállóbérlet, zab és széna fejében 280 forint követelése volt a királyon, Lochheim Hansnak pedig istállóbérlet fejében 41 forint volt a követelése; mindkettő 9 ezüst tálát kapott biztosíték gyanánt és így tovább.⁶⁾

A baseli zsinat idejében Baselben tartózkodása alatt Hiltalingen Eberhard, Wentikon Hans a baseli »virághoz« címzett vendéglő birtokosa, Bischof Hans és Hauer Henmann baseli polgároknak volt nagyobb összegű követelése a császáron, kíséretének ellátása fejében. Zsigmond természetesen nem fizetett, hanem drágaságokat zálogosított nekik el. Az összegnek megfelelőleg

¹⁾ Altmann 7593. és 7594. számok.

²⁾ Az oklevél február 25-én kelt. U. ott 8286. szám.

³⁾ U. ott. 7289., 8297. és 8298. számok.

⁴⁾ U. ott. 8289., 8290., 8294., 8295. és 8296. számok.

⁵⁾ U. ott. 8291. szám.

⁶⁾ U. ott. 8291—8293. számok. Mind ez oklevelek 1431 február 27-én keltek.

a zálogtárgyak is számosak voltak. Az elzálogosított tárgyak a következők: egy arany korona drágakövekkel ékítve a kancellár és főkamrás által lepecsételt tartályban. Zálogösszege 2000 forint volt. Aranyozott ezüstneműekben: 3 billikom, kívül-belül aranyozva 13 márka minus 2 lat súlyban, 2 billikom, egy serleg kívül-belül aranyozva 13 márka 7 lat, 2 serleg, kívül-belül aranyozva 17 márka 7 lat, 3 serleg aranyozva 17 márka 5 lat, 3 aranyozott serleg 15 márka 5 lat, 5 aranyozott billikom 14 márka 5 ½ lat, 2 aranyozott billikom 14 márka minus 3 lat, 2 aranyozott billikom 9 márka 6 ½ lat, 16 aranyozott csésze 17 márka 4 ½ lat, 5 aranyozott korsó 21 márka minus 4 lat, 4 korsó, aranyozott, 11 márka, 1 aranyozott kancsó 20 márka 11 ½ lat, 1 aranyozott kancsó 22 márka 5 ½ lat, egy aranyozott födeles billikom 5 márka 2 lat. Ezüstneműekben: 2 csésze 15 márka 3 lat, 4 kancsó 19 márka minus 3 lat, 1 palaczk 17 márka, 2 palaczk, egy keverőkancsó 16 márka 1 lat, 3 tál 21 márka 13 lat, 3 tál 21 márka 14 lat, 3 tál 21 márka 13 lat, 1 tál 7 márka 5 lat.¹⁾ Ezen arany- és ezüstneműeknek zálogösszege 3100 rajnai

¹⁾ Az eredetiben a drágaságok a következőkép vannak felsorolva: „...eyne guldinne Crone mit edelen gstein versigelt mit unsers canclzers und camermeisters signum fur zweytusent guldin, so denn etliche silberen und ubergulthen Stouffe und kopffe, kannen und schalen, so denn etlich unverguldet silbern stouffe, kannen, flaschen und platten, mit nammen dry Stouffe innen und ussen uberguldet haldent dryczuhen marek minus zwayr lot, item zwen Stouff und ein kopff innen und ussen uberguldet haldent sechzenhen marek siben lot, item zwen kopffe innen und ussen verguldet, haldent sibenzehenhen marek und doczu siben lotten, item dry kopff verguldet sibenzehen marek funff lot, item dry kopff funfzechen marek funff lot verguldet, item funf Stouff verguldet vierzechen marek funfhalb lot, item zwen Stouff oder becher verguldt vierzechen marek minus dreyer lot, item zwen Stouff oder becher verguldt newen marek sechthalb lot, item XVI schalen verguldt sibenzehenhen marek vierdhalb lot, item funff kruglin verguldt an eyne zwenczig marek minus III lot, item aber III kruglin verguldet ayndf marek, item ein verguldt kanne mit einer zancken XX marek ayndfhalb lot, item aber ein verguldt kanne mit einer zancken zwoundzwenczig marek und funfthalb lot, item ein bedeckten Stouff verguldt V marek II lot, item diss alles machet II° XXIII verguldt marek XIII lot, ye eine marek vor newn guldin Rinische ze rechnen. Item aber dry silbern kopffe wis und II schalen XV marek III lot, item vier kannen als grossbesser XIX marek minus III lot, Item ein fleschen XVII marek, item II fleschen ein misselkennlin XVI marek ein lot,

forint volt. A koronával együtt tehát 5100 frt volt a zálogösszeg, azonkívül Zsigmond a nevezettekől még külön 1000 forintot vett kölcsön, úgyhogy 6100 forinttal tartozott nekik, felhatalmazva őket, hogyha július 25-ig az elzálogosított tárgyakat nem váltaná ki, a zálog felett szabadon rendelkezhetnek.¹⁾ Az elzálogosított tárgyak kiváltására 1434 május 6-án Weinsbergi Konrádot utasította, és pedig az általa gyűjtött zsidópénzekből.²⁾ Ügylátszik, hogy a Weinsbergi Konrád gyűjtötte zsidópénzek nem voltak elegendők a kiváltásra, mert egy augusztus 13-iki okiratból tudjuk, hogy a nevezett baseli polgárok kezén lévő zálog kiváltását Donauwörth városa vállalta magára, a mely ennek fejében a zálogot át volt veendő.³⁾ A kiváltás meg is történt, azonkívül Donauwörth városa magára vállalta még a Zsigmond által Ulmban kontrahált adósságok kifizetését is. A két rendbeli összeg 13.000 forintot tett ki, a melyről Zsigmond 1434 szeptember 26-án Regensburgban Donauwörth részére elismervényt állított ki.⁴⁾

Még csak egy esetet akarunk fölemlíteni. Zsigmond 1434 őszén Regensburgban tartózkodván, ottani tartózkodása költségeivel szintén adós maradt. Ő maga a domokosok kolostorában volt szállva, kísérete pedig magánházakban volt elszállásolva. Regensburgi tartózkodása augusztus 21-től október 8-ig tartott és erre az időre a tartózkodási költségek kísérete részére 3142 forintot tettek ki. Ezzel az összeggel Zsigmond adós maradt, de zálogot

item III platten XXI marek XIII lot, item III platten XXI marek XIII lot, item III platten XXI marek XIII lot, item I platte VII marek V lot, diss silber unvergolt machet hundert XXXIX marek und XIII lot und ist eyn wisse marek fur acht gulden gerechent, das obgenante silbergeschirr alles in steet III^m hundert guldin Rinische. Wien, Staatsarchiv, Reichsregistraturbücher, Bd K. fol. 134^v—135^r.

¹⁾ Altmann 10.373. szám.

²⁾ U. ott. 10.373. szám. Itt az is említettik, hogy Weinsbergi Konrád utasítva volt mindenekelőtt a koronát kiváltani. Erről az eredeti szövegben nem tétetik említés.

³⁾ U. ott 10745. szám.

⁴⁾ U. ott 10832. szám. Donauwörth városa ekkor a városi kiváltságok megerősítése és szabadságainak elismerése végett tárgyalta Zsigmonddal és így érthető, hogy ily nagy áldozatra volt kész, a mely miatt különben 14.000 frtot volt kénytelen adósságra fölvenni. A donauwörthi ügylet lebonyolítására vonatkozó oklevelek kivonatosa R. T. A. XI. 367. oldal, a 9. jegyzetben.

adott és pedig arany és ezüst edényeket. Erre vonatkozó oklevele 1434 szeptember 29-én kelt, a melyben tudatja, hogy adóssága fejében Gumprecht Leupold regensburgi kamarásnak, Ingolsteter Hans és Lukács és Weltenburger Venczel regensburgi polgárok-nak a következő arany- és ezüstneműeket zálogosította el: 10 ezüst tálat 69 márka súlyban, 3 ezüst palaczkot 29 márka 3 lat, 3 kannát, 2 serleget 24 márka 11 lat, egy öntökannát, 1 serleget, 2 csészét 9 márka 12 lat súlyban. Aranyneműekben 9 aranyozott korsócskát 28 márka 5 lat, 16 aranyozott csészét 16 márka 10 lat, 2 aranyozott kannát 40 márka 11 lat, 1 kannát, 3 serleget 33 márka 12 lat, 6 aranyozott serleget 32 márka 4 lat, 4 aranyozott poharat 21 márka 13 lat, 7 poharat 27 márka, 4 poharat 12 márka 7 ½ lat súlyban. Azonkívül elzálogosított egy tartályt, a mely udvarmestere »Waidasy« Imre pecsétjével volt lepecsételve. Ez a Waidasy vagyis Wajdafi nem más, mint Marczali Imre m. kir. főajtónállómester, a ki 1436-ig viselte e tisztséget. A lepecsételt tartályban egy drágakövekkel ékített arany korona volt, a melyet Zsigmond 1500 rajnai forintért zálogosított el.¹⁾ Mindezek a drágaságok alkalmasint azonosak voltak azokkal, a melyeket Zsigmond Baselben zálogosított volt el, és a melyeknek kiváltására — mint azt föntebb említettük — előbb Weinsbergi Konrádot utasította a császár, majd pedig a donauwörthiek váltották ki azokat.²⁾

* * *

¹⁾ Hogy a korona, mely a tartályban volt, melyik korona volt, azt az oklevél nem mondja meg. Közefekvő a magyar koronára gondolni, tekintettel arra, hogy a tartályon alkalmazott pecsét a magyar király főajtónállómesteré. Azonban ennek a föltevésnek ellene mond Zsigmondnak 1434 január 17-én kelt oklevele, a melyben a magyar koronára vonatkozólag azt mondja, hogy azt »dudum ante egressum nostrum de regno nostro Hungariae cum omnibus ad se pertinentibus in tavernicali nostro domo circa eisternam, eis turrim eandem ducis Stephani in castro nostro Budensi situata sub nostro sigillo reconditam« Garai Miklós nádor őrizetére bízta. Ehrendel az oklevélben, hogy a koronát és koronázási jelvényeket, miután Garai Miklós időközben meghalt, Kanizsai György esztergomi érsek és Palóczy Mátyas országbíró vegyék át Garai özvegyétől és fiától, László macsói bántól és szállítsák Esztergomba. Így tehát a magyar koronára gondolni nem lehet. Az idézett oklevél Fejér, Cod. dipl. X. 7. az 535/536. lapon.

²⁾ Zsigmond 1434 szeptember 29-iki oklevele R. T. A. XI. köt. 258. sz.

A történetírónak, a ki a Zsigmond idejébéli birodalmi pénzügyekkel foglalkozik, bőven áll anyag rendelkezésére. Az Altmann-féle Regesták, a Deutsche Reichstagsakten vonatkozó kötetei, a Deutsche Städtechroniken, az egyes birodalmi városok számadáskönyvei, stb. terjedelmes anyagot nyújtanak e kérdéshez. Az irodalomban Adolf Nuglich tette e kérdést vizsgálat tárgyává. Dolgozata: »Das Finanzwesen des Deutschen Reiches unter Kaiser Sigmund« 1901-ben jelent meg, és jórészt az Altmann-féle Regesták vonatkozó anyagán alapszik. Azóta ismereteink e téren nagyban kibővültek. A Deutsche Reichstagsakten azóta megjelent kötetei elsősorú, nagyrészt ismeretlen anyagot nyújtanak a birodalmi pénzügyi viszonyok és a pénzügyi administratio ismeretéhez és e vállalatnak kilátásba helyezett Zsigmondkori pótkötete ismereteinket e téren kétségkívül még nem egy vonással ki fogja egészíteni, ha mindjárt a birodalmi pénzügyeknek az eddigi anyag alapján megrajzolható képét lényegesen nem is fogja megváltoztatni.

Nuglich idézett értekezésében a rendelkezésére állott anyag alapján a birodalmi bevételeket Zsigmond korában a következőkép csoportosította: Bevételek: 1. a birodalmi birtokokból, 2. a kolostorok után, 3. a regaliák után, 4. a kancelláriai és udvarbíróági illetekekből, 5. az elzálogosításokból és 6. a pápai tizedből. A 3. csoportba, a regaliák csoportjába tartozó bevételek között megkülönbözteti a bányajog, a pénzverési jog, a zsidók adózása és a városok és vámhelyekből folyó bevételeket. A zsidók fizette adókat ismét két csoportba osztja, a rendes és rendkívüli adók csoportjába.

A zsidók fizette rendes adók csoportjába tartozik a rendes zsidóadó: a halbe Judenstener és a Goldener Opferpfennig. Mindkettő már a Zsigmondot megelőző időkben is megvolt, eredetüket tekintve, mindkettő régebb időkre megy vissza.

II.

A németországi zsidók rendszeres megadóztatása okmányilag II. Frigyes idejében mutatható ki először. Igaz ugyan, hogy már I. Frigyes idejében nyomát találjuk a zsidók által a biroda-

lommal szemben teljesített fizetéseknek, így 1179-ben I. Frigyes egy állítólag néhány zsidó által elkövetett gyilkosság miatt a zsidóktól 500 márka ezüstöt szedett be, 1187-ben pedig, Jeruzsálem eleste után, midőn a zsidók ellen a birodalomban némi mozgalom mutatkozott, velük bizonyos összeget fizettetett, a minék fejében őket oltalomban ígerte részesíteni, de ezeket a fizetéseket talán mégsem tekinthetjük a szó szoros értelmében vett adózásnak. A rendszeres megadóztatásnak legelső okmányi nyomára 1241-ben akadunk. Ebből az évből való a »Hic incipiunt precarie civitatum et villarum« kezdetű jegyzék, a mely a birodalmi városok teljesítette adófizetéseket tartalmazza, és a mely a zsidók leróttá adókat is feltünteti.¹⁾ Ebben a jegyzékben a zsidók által teljesített adófizetések végösszege 857 márka ezüstöt tesz ki. Az adójegyzék különben nem teljes, mert mindössze csak 29 zsidóközséget sorol fel, holott ezek száma kétségkívül magasabb volt. Az az adó, a melyet a jegyzék szerint a zsidók fizettek, évi adó volt, a melyet a stura, ge wonliche Stur, jerliche Stur, jerigliche und ge woenliche Stur, die Stur elnevezéssel említenek. II. Frigyes után, Habsburgi Rudolf és Bajor Lajos alatt is ez az adó képezte a rendes évi adót, a melynek lerovási ideje váltakozó volt. Habsburgi Rudolf idejében négy lerovási határnapot ismerünk, u. m. január 1, május 1, november 11 és december 25. Bajor Lajos idejében az adófizetés napja november 11, Szt. Márton napja volt és ez a nap későbbre is megmaradt. Az adó nagyságát illetőleg annak megállapításánál Bajor Lajos alatt a zsidók száma, valamint vagyonuk nagysága véteftett tekintetbe, azonkívül az adó csak egy bizonyos időre állapított meg, hosszabb ideig csak kivételesen maradt érvényben a kivetett összeg.²⁾

IV. Károly idejében a zsidóadóból származó bevétel megcsappant. Okát ennek a XIV. század 40-es éveiben lefolyt zsidóüldözésekben találjuk, melyek a zsidók teherviselési képességét erősen meggyöngyítették. Károly maga nem tett kísérletet a zsidó-

¹⁾ J. Schwalm, Ein unbekanntes Eingangsverzeichnis der königlichen Städte aus der Zeit Kaiser Friedrichs II. Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde. XXIII. köt. 519—553. lapon.

²⁾ V. ö. Hirsch Gradenwitz, Beiträge zur Finanzgeschichte des Deutschen Reiches unter Ludwig dem Bayer. Erlangeni dissertatio, 1908. a 29. lapon.

üldözések meggátlására, felszólalt ugyan ellenük, de erélyesebb rendszabályokhoz nem nyúlt. Az üldözések azonban a míg egyfelől megcsappantották az uralkodó jövedelmét, másrészt ezt a megcsappantást ki is egyenlítették. A király a zsidók hagyatékát bevonhatta, valamint büntetést mérhetett az őket üldözőkre és gyilkosokra, illetve az egyes városokra. Mindkét esetre Károly idejében számos példát találunk, különösen a bevont zsidóvagyonból tett adományozásokra, a melyekkel Károly egyes híveit jutalmazta. Emellett Károly természetesen tovább szedte a rendes évi zsidóadót, a mely a Goldener Opferpfenniggel együtt ebben az időben valószínűleg még mindenütt a birodalmat illette. A rendes évi adó IV. Károly idejében is épúgy kezeltetett, mint elődei és utódai alatt, vagy a király szedte be egészen, vagy átengedte egészben vagy részben az egyes uraknak vagy városoknak, vagy elzálogosította őket egészben vagy részben. Az adó lerovásának ideje Károly alatt is valószínűleg november 11-ike volt.¹⁾

Venczel király idejében találkozunk a halbe Judensteuer elnevezéssel. Venczel 1385 július 16-án a sváb városi szövetséggel, annak névleg is megnevezett 38 tagjával egyezsége lépett, melynek értelmében a nevezett városoknak megengedte, hogy a zsidókat továbbra is befogadhatják falaik közé és ott őket megtűrhetik, de ennek fejében a zsidóktól eredő haszon felét neki átengedik.²⁾ Ez az összeg elég tekintélyes volt. Az 1385 július 9. és október 15-ike közti időben Venczelnek a sváb városi szövetség 36 tagjához szóló fizetési meghagyása kelt, a melynek összege 40.000 forintot tett ki.³⁾

A halbe Judensteuer képezi most a rendes évi zsidó adót. Zsigmond közvetlen elődje, Ruprecht is beszédte azt. Alatta ennek az adónak az összege nem volt oly nagy, mint elődei alatt, mert időközben a zsidók megadóztatásának joga számos helyen egyes fejedelmek és urak kezébe ment át királyi adománykép. Venczel különben maga is csakhamar belátta, hogy az általa 1385-ben a sváb városi szövetséggel kötött egyezség nem felel meg a birodalom érde-

¹⁾ L. minderről bővebben A. Nuglich, Das Finanzwesen des Deutschen Reiches unter Kaiser Karl IV. Strassburg, 1899.

²⁾ Az egyezséglevél R. T. A. I. 274. szám.

³⁾ U. ott. 275. és 276. számok.

keinek. Az uralkodó egyrészt nem tudta ellenőrizni, hogy az az adóösszeg, melyet neki a városok a halbe Judensteuer fejében beszolgáltattak, tényleg megfelel-e a valódi állapotnak, vagy sem, másrészt az egyezség, legalább a benne megnevezett városok területeire, lehetetlenné tette az uralkodónak a zsidók egyenes megadóztatását. Venczel ezért 1390-ben kísérletet tett arra, hogy ezen, a birodalomra nézve káros egyezsége hatályon kívül helyezze, de kísérlete nem járt eredménnyel, ellenkezőleg kénytelen volt az egyezsége újból megerősíteni. Ebből magyarázható meg, hogy Ruprecht egész uralkodása alatt a halbe Judensteuer egész összege kerek 1200 forintot tett ki, a mi magyarázatát továbbá még Ruprecht hatalmi körének szűkebb terjedelmében is leli. Különben ez az összeg is csak hozzávetőleges számításon alapszik, a melyhez az alapot a királyi adóbeszedőnek, Kirchheim János protonotariusnak első adóbeszedő útjáról szóló jelentése szolgáltatja.¹⁾

Zsigmond idejében a halbe Judensteuerből eredő bevétel fokozódott, dacára, hogy a zsidók megadóztatási joga ő alatta is királyi adományképén átment egyes fejedelmek és urak kezére. A fokozódás magyarázatát abban leli, hogy megvolt mindig annak a lehetősége, hogy a városok újabb zsidó lakosokat fogadjanak falaik közé, a mi úgy az uralkodó, mint az egyes fejedelmek részére minden egyes esetben újabb jövedelmi forrást jelentett.²⁾

* * *

Ezen rendes évi zsidóadó — halbe Judensteuer — mellett a másik rendes zsidóadónemet a Goldener Opferpfennig képezte. Az elnevezés voltaképen nem helyes. Stobbe e néven nevezi,³⁾ azonban Rösler szerint ez a név ebben az időben a forrásokban nem fordul elő, azok ezt az adónemet egyszerűen csak Opferpfennignek, Guldenpfennignek nevezik.⁴⁾ Ez az adónem Bajor Lajos idejére

¹⁾ Lásd Otto Schmidt, Die Reichseinnahmen Ruprechts v. d. Pfalz. Leipzig, 1912. a 93. lapon.

²⁾ Nuglich i. h. 157. oldal.

³⁾ Geschichte der Juden in Deutschland während des Mittelalters. 31. l.

⁴⁾ Die Reichssteuern der deutschen Jüdingemeinden von ihrer Anfängen bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts. Hallei dissertatio, 1910. az 55. lapon.

megy vissza, a ki azt 1342 február 3-án kelt rendeletével léptette életbe.¹⁾ Rendelete értelmében minden zsidó, nemre való tekintet nélkül, 12. életéve betöltése után, a mennyiben legalább 20 forintnyi vagyonnal bírt, tekintet nélkül arra is, hogy hol és kinek birtokán élt, egy forintot tartozott évenként fizetni. Természetére nézve tehát ez az adó fejadó volt, a mely a többi zsidóadóval ellentétben a személyt terhelte, tekintet nélkül a vagyonra, feltéve ha a vagyon az említett összeget meghaladta. Ez az adó analogiáját a didrachmusban bírta, melyet a római birodalomban minden zsidó a templomnak fizetni tartozott. A régi zsidó világban ezt az adót minden zsidó a jeruzsálemi templomnak fizette, míg Titus rendelete értelmében — 70 óta — ezt nem Jeruzsálemba, hanem a római Jupiter Capitolinus templomába fizették be. Ettől az időtől kezdve szerepel a római birodalom mint a zsidó főpapi hivatal legfőbb hűbérese és patronusa és ettől az időtől kezdve volt a zsidó a római birodalom servusa.²⁾

Bajor Lajos óta ilyformán a rendes évi zsidóadó, a későbbi halbe Judensteuer mellé lép mint rendes adónem a Goldener Opferpfennig. IV. Károly, mint említettük, szintén szedte ezt az adót, így tudjuk, hogy azt a frankfurti, wetzlari, friedburgi, gelnhauseni, rotenburgi és más városokban lakozó zsidók fizették. Ruprecht idejében szintén találkozunk ezzel az adónemmel. Az a jelentés, melyet Kirchheim János, a Ruprecht által kiküldött zsidóadóbeszédő 1401 december 19. után szerkesztett, a két adónemet, a halbe Judensteuert és a Goldener Opferpfenniget külön-külön feltünteti. Csak egy-két adatot emelünk ki e jelentésből. Konstanczban a halbe Judensteuerből 30 forint, az Opferpfennigből 18 frt folyt be, Ulmban 24, illetve 12 frt, Augsburgban a két adónem összesen 48 frtot tett ki és így tovább.³⁾ Az Opferpfennig a birodalom egész területén volt fizetendő és Ruprecht igyekezett is azt mindenütt beszédni. Minthogy azonban hatalma a birodalomnak csak egy részére terjedt ki, és ezeken a részeken is nem egy helyt ingatag alapon állott, Ruprecht ezeken a részeken a Goldener

¹⁾ Böhmer, Reg. Imperii. Ludwig d. B. 2223. sz.

²⁾ L. erről a többek között Nübling, Die Judengemeinden des Mittelalters, insbesondere die Judengemeinde der Reichsstadt Ulm. Ulm, 1896. a XXXVII—XXXVIII. lapon.

³⁾ R. T. A. V. köt. 174. szám.

Opferpfenniget nem maga hajtotta be, hanem azt másoknak engedte át, különösen uralkodása vége felé. A Goldener Opferpfennigből folyó jövedelem ezért nem is volt valami nagy. Bajorország és Ausztria egyáltalán nem jöttek tekintetbe ezen adóra nézve, úgy hogy Ruprecht jóformán csak a birodalom délnyugati részeit aknázhatta ki ezzel az adóval, első sorban a birodalmi városokat, a melyeket a Goldener Opferpfennig első sorban terhel. Schmidt Ruprecht uralkodása egész idejére a Goldener Opferpfennigből eredő bevételt kerek összegben 7000 forintra teszi.¹⁾

A Goldener Opferpfennig Zsigmond alatt tekintélyes összeget jövedelmezhetett, jóllehet Zsigmond több ízben adott menteséget úgy ezen adó, mint a halbe Judensteuer alól, természetesen megfelelő egyszeri önkéntes fizetség fejében. Nuglisch szerint Zsigmondnak a rendes zsidóadókból több mint 20.000 magyar forint bevétele volt évenként. Erre az összegre következtethetünk abból, hogy Zsigmond 1418 február 9-én János nürnbergi várgróftot felhatalmazza, hogy az általa, Weinsbergi Konráddal egyetemben beszédett összes zsidópénzekből a neki — a királynak — kölesön adott 20.000 magyar forintot levonhatja. Egy másik, ugyanezen év október 18-án kelt oklevelével újabban is felhatalmazást ad erre a várgrófnak, de kiveszi az ulmi, nördlingeni és nürnbergi halbe Judensteuert, mely Lajos öttingeni grófnak, Weinsbergi Konrádnak és Wigleis Schenknek van elzálogosítva, valamint kiveszi ez alól a Kirchheim János protonotariusnak elzálogosított kölni Goldener Opferpfenniget is.²⁾

III.

Halbe Judensteuer és Goldener Opferpfennig képezik tehát a rendes zsidóadót, a melyek mellett a különböző rendkívüli megadóztatásokkal sűrűn találkozunk. Az uralkodó joga, hogy bármikor vethet ki adót, már korán kifejezésre jut. Így már 1243-ban találunk a rendkívüli adóra példát, a midón IV. Konrád a sinzigi

¹⁾ I. h. 96. lap.

²⁾ Altmann, 2888. és 3607. számok.

zsidókat rögtön fizetendő 500 márkával terheli meg.¹⁾ A rendkívüli megadóztatás általában kétféle lehetett, vagy kiterjedt az egész birodalomra, vagy annak csak egy részére, illetve egyes zsidó községekre. Általános, az egész birodalomra kiterjedő rendkívüli megadóztatása a zsidóknak Habsburgi Rudolf idejében csak egyszer fordul elő, 1286-ban, a midőn a király Meir rotenburgi rabbit, a ki számos hitsorsosával együtt elhagyni készült Németországot, elfogatta és őrizet alá vettette. Váltásdíja fejében a németországi zsidók előbb 20.000, majd 30.000 márkát kínáltak a királynak, a ki azonban a felajánlott összeget nem fogadta el. Maga a rabbi tiltotta meg különben hitsorsosainak a kiváltást és 1293-ban bekövetkezett haláláig fogságban is maradt. A zsidók által felajánlott váltásdíjat mintegy önkéntes megadóztatásnak lehet tekinteni, a mely azonban a rabbi tilalma folytán nem került végrehajtásra. Bajor Lajos 1331-ben vetett ki általános, rendkívüli adót a német birodalmi városokban lakozó zsidókra, de erről az adóról csak egyetlen egy adatunk szól, t. i. Lajos felhívása Dortmund városához, hogy kiküldöttét, Siboto Papet, a rendkívüli adó behajtása körül támogassa.²⁾ Ellenben úgy Rudolf, mint Bajor Lajos idejében több ízben találkozunk egyes zsidó községeknek rendkívüli megadóztatásáról. Így pl. Bajor Lajosnak 1338 május 1-én kelt oklevele szerint a wormszi zsidók a császár franciaországi hadjáratának előmozdítása céljából 2000 frt fizetésére késznek nyilatkoztak.³⁾

IV. Károly idejéből a rendkívüli zsidóadókra uralkodása utolsó éveiből birunk adatokat. Ezek között a legmagasabb az az összeg, a melyet 1373-ban az ulmi zsidók fizettek, t. i. 120.000 frtot. Az augsburgi zsidók ugyanakkor 10.000 frtot fizettek.⁴⁾ Még előbb 1361-ben Károly a frankfurti zsidókra fejadót vetett ki, és pedig minden zsidóra, a ki a városban lakást vesz, egy közönséges márkát, ha pedig ezt lefizetni vonakodik, egy márka tiszta ezüstöt.⁵⁾ A megadóztatásnak joga természetesen nem szorít-

¹⁾ Rüssel, i. h. 14. oldal.

²⁾ U. ott. 61. oldal.

³⁾ Böhmer, Reg. Imperii, Ludwig d. B. 1898. szám.

⁴⁾ Deutsche Städtechroniken IV. 32. 167., 169. Gemeiner Regensburgerische Chronik II. 167.

⁵⁾ Nuglisch, Finanzwesen unter Karl IV. 79. oldal.

kozott csak a közvetlen, a birodalom alá tartozó területek zsidó lakosságára, hanem a fejedelmi területekre is kiterjedt. IV. Károly több ízben átengedi az egyes fejedelmeknek és uraknak a területeiken lakozó zsidók által fizetett adókat, a mi egyfelől bizonyítja azt, hogy az uralkodónak megvolt mindenütt a zsidók megadóztatásának joga, másfelől bizonyítja azt is, hogy rendkívüli adót a zsidókra egyes tartományfejedelmek csak az uralkodó hozzájárulásával vehettek ki. Erre Károly idejéből több példával rendelkezünk.¹⁾ Joga volt azonkívül az uralkodónak a zsidókkal szemben fennálló adósságokat és tartozásokat törölni, azokat semmisknek nyilvánítani. Erre nézve IV. Károly idejéből csak egy példát említünk fel, a császárnak azon oklevelét, a melylyel a nürnbergi német lovagrendet feloldja a zsidóknál kontrahált adósságok fizetése alól.²⁾ Megtaláljuk az adósság törlését különben már Bajor Lajos alatt is, a ki 1343 február 5-én János nürnbergi várgróftól fölmenti minden adóssága fizetése alól, a melylyel 80, névleg is megnevezett zsidónak tartozik. Ép így fölmenti a birodalmi városoknak egy egész sorát az elsassi zsidóknak fizetendő tőke és kamat alól, így a nordhauseni városi tanácsot, 1338 szeptember 16-án pedig elrendeli, hogy a frankfurti zsidók 1339 november 11-ig Ulrich hanau gróftól kamatokat követelni ne merészeljenek, hanem érvéig be a tőke visszafizetésével. Teszi pedig mindezt királyi hatalmánál fogva, minthogy a zsidók életükkel és vagyonukkal alája tartoznak.³⁾

Rendkívüli bevétel számba mennek Károly idejében még a bírságpénzek is, a melyeket már elődei is szedtek, továbbá a zsidógyilkosságok esetén az egyes városokra kirótt bírságok. Ebbe a kategóriába, a rendkívüli bevételek kategóriájába tartoznak továbbá az ajándékok is, a melyeket az egyes városok zsidói az uralkodónak adni tartoztak, ha az a városba jött. Így pl. a frankfurti zsidók kötelesek voltak a királyi kancelláriát, ha az Frankfurtban tartózkodott, pergamennel, a királyi konyhát főzőüstök-

¹⁾ U. ott. 80—81. oldal.

²⁾ Böhmer Reg. Imp. Karol. IV. az 1340. szám.

³⁾ Rössler, Gesch. Bayerns II. 525. Böhmer, Reg. Imp. Ludw. d. B. 2311., 2762., 3204. számok. Oeicle. SS. rerum Boicarum I. 755. Krauer, Urkundenbuch zur Geschichte der Juden in Frankfurt a. M. I. köt. 19. oldal, 68. szám.

kel ellátni, azonkívül a királyi udvar részére szükségelt ágyakról gondoskodni.¹⁾ Az utóbbi kötelezettség Nürnbergre is fennállott, itt is a zsidók tartoztak, valahányszor a római király vagy császár Nürnbergbe jött, a várban a kíséret részére szükséges ágyakat kiállítani. III. Frigyes császárral szemben 1485-ben a nürnbergi zsidók ezt a kötelezettséget megtagadták, mire a városi tanács úgy határozott, hogy a költségeket magára vállalja, de a zsidóktól utólag behajtja.²⁾

A zsidókkal szemben fennálló tartozások törlését, melyet mint láttuk, Bajor Lajos és IV. Károly egyesek javára alkalmaztak, Károly fia és utóda, Venczel, kiterjesztette és általánosította. Első ilyenmű rendelkezése 1385-ben kelt az ulmi bírodalmi gyűlésen. Venczel ekkor 38, névleg is megnevezett várossal, a sváb városi szövetség tagjaival egyezsége lépett, a melynek értelmében a városok neki 1388 február 2-ig 40.000 frtot fizetnek. Ennek fejében a zsidóknál kontrahált adósságok leszállítatnak és pedig olykép, hogy: az egy év óta kölcsön adott összegekhez hozzászámítatnak a kamatok, az egész összeg mint új tőke tekintetik, a melyből csak $\frac{3}{4}$ rész fizetendő vissza. A visszafizetés kezesek vagy zálog által biztosítható, de ennek 1385 augusztus 24-ig kell megtörténni. Az adósok a fizetések teljesítésére 1388 február 2-ig nyernek határidőt 10% kamatfizetés mellett, de mindegyik városnak jogában áll polgárai részére a határidőt meghosszabbítani. A király egyúttal megengedi, hogy a városok 1388 február 2-ig a zsidóktól annyit préselhetnek ki, a mennyi nekik tetszik, a nélkül, hogy az említett 40.000 frtnál többet volnának kötelesek a királynak fizetni.³⁾

Az 1390 szeptember 16-iki királyi törvény még radikálisabb intézkedéseket tartalmaz. Amíg az 1385-iki törvény az adósságokat csak leszállította, addig az 1390-iki az adósságokat teljesen törölte és pedig úgy a tőkét, mint a kamatokat. Ez a királyi okle-

¹⁾ Károly 1360 július 13-án kötelezi magát, hogy pergament, konyhadények és ágyakban nem fog többet a frankfurti zsidóktól követelni, mint a mennyire e tekintetben velök a frankfurti tanács megegyezett. Kracauer, i. h. 69. old. 174. szám.

²⁾ Nübling, i. h. 267. oldal.

³⁾ R. T. A. I. 468. oldal, az oklevelek u. ott 269—270. számok.

vélből egészen világosan kitűnik.¹⁾ Hatálya azonban nem terjedt ki az egész birodalomra, hanem csak a sváb, bajor és frank részekre. Az 1390-iki rendelkezés továbbá első sorban a fejedelmek, egyes urak és polgárok érdekeinek kedvezett, a városoknak kevésbé, minthogy azokról már az 1385-iki rendelkezés gondoskodott, melynek alapján a városok adósságaiktól nagyrészt már megszabadultak.²⁾ E radikális eljárás a királyi kincstárnak tetemes jövedelmet hajtott, miután a zsidók természetesen készek voltak minden áldozatra, hogy ezen, őket oly érzékenyen sujtó rendszabályok visszavételére az uralkodót rábírják.³⁾

A zsidók rendkívüli megadóztatásának ezt az utolsó nemét, az adósságok általános elengedését Zsigmond nem gyakorolta oly terjedelemben, mint Venczel. Egyetlen egy adatot ismerünk, a mely arra mutat, hogy Zsigmond tervbe vette a zsidóadósságok általános elengedését, de elállt tőle. 1431 május 7-én Zsigmond Nürnberg részére egy oklevelet állított ki, a melyben előadja, hogy a nürnbergi és werdei zsidók érte 6000 rajnai forintért vállaltak kezeséget, minek fejében Klaus von Redwitzet, a német lovagrend komthurját és szörényi bánt hagyta hátra kezes gyanánt Nürnbergben, kijelentvén egyúttal, hogy a mennyiben valamikor eszébe jutna a zsidóadósságok elengedése, ez a nürnbergi és werdei zsidókra nem fog kiterjedni és pedig azokra sem, a kik időközben e két városból máshova költöztek el.⁴⁾ Ugyanaznap kelt Zsigmondnak egy meghatalmazása Redwitz részére, a melyben felhatalmazza őt, hogy a bírodalmi zsidókkal megegyezésre lépjen az általuk fizetendő összeg tekintetében, a melynek fejében Zsigmond eláll az adósságok eltörlésétől.⁵⁾ E felhatalmazás alapján Redwitz megegyezésre lépett az augsburgi, schweinfurti és wormszi zsidókkal és a velök kötött egyezségeket Zsigmond 1431 június 13. és 28. és augusztus 1-én helybenhagyta. A schweinfurti és wormszi zsidók részére kiállított oklevelekben Zsigmond mindazokat az okleveleket, melyek

¹⁾ R. T. A. II. 174. szám I. §.

²⁾ L. Hegel fejtegetéseit a Deutsche Städtechroniken I. 121. s k. lapjain.

³⁾ L. erről az egész kérdésről bővebben Süßmann, Die Judenschuldentilgungen unter König Wenzel. Berlin, 1907.

⁴⁾ Altmann, 8572. szám.

⁵⁾ U. ott. 8573. szám.

adósságtörlésre vonatkoznak, érvényteleneknek nyilvánítja, az augsburgi zsidóknak pedig megígéri, hogy a következő 12 év alatt őket nem fogja pénzügyileg igénybe venni, adósságtörléssel nem fog élni, erre a 12 évre pedig őket Haupt Pappenheim és Augsburg városa védelme alá helyezi.¹⁾

Részleges adósságtörlést Zsigmond idejéből kettőt ismerünk. Az egyik, mely személyre szól, 1418 augusztus 18-án kelt és benne Zsigmond Dietrich von der Weitmühlnek kiváltságot ad, melynek értelmében Dietrich azokat az adósságokat, melyeket a király szolgálatában keresztényeknél és zsidóknál kontrahált, nem tartozik megfizetni.²⁾ A másik 1424 január 1-én kelt és mindazoknak, a kik a huszita háborúkban résztvesznek, elengedi a zsidóknál fennálló tartozásaikat.³⁾

Zsigmond király idejében a szokott rendes zsidóadók mellett csakhamar találkozunk a rendkívüli adókkal is. A bírság- és büntetéspénzeket ekkor már nem lehet a rendkívüli adók, illetve bevételek közé sorolni, mert azok beszedése ekkor már az uralkodó rendes jogát képezte és Zsigmond féltékenyen örködött a felett, hogy e jogát senki meg ne csorbítsa. Példa erre az 1430 január 20-án Konstanz, Ravensburg, Lindau, Überlingen, Buchhorn és Meersburg városokhoz intézett oklevele. Értésére esett, úgymond, hogy nevezett városok a falaik között lakó zsidókat rituális gyilkosság vádja miatt elfogták. Minthogy a zsidók megbüntetése, lévén azok a római király servi camerae, kizárólag őt a római királyt illeti meg, meghagyja a sváb tartománygrófnak, Jakob Truchsess von Waldburnnak és szolgájának Erkingen von Seinsheimnak, hogy ezt az ügyet vizsgálják meg, és felszólítja a nevezett városokat, hogy megbizottait működésükben támogassák.⁴⁾ Zsigmond oklevelei között különben uralkodásának különböző idejéből találunk néhányat, a melyek bizonyosságot tesznek arról, hogy a bírság- és büntetéspénzeket a zsidóktól rendszeresen beszedte.

A zsidók legelső rendkívüli megadóztatásáról Zsigmond idejében 1414/15-ből hallunk. A kivetést Zsigmond az egyházszakadás

¹⁾ U. ott. 8615., 8651. és 8776. számok. V. ö. Fritz Leopold Steinthal, Geschichte der Augsburger Juden im Mittelalter. Berlini dissertatio, 1911.

²⁾ Altmann, 3421. szám.

³⁾ U. ott. 5717. szám.

⁴⁾ U. ott. 7605., 7606. és 7607. számok.

körül kifejtett fáradozásával, ez ügyben tett utazásaival okadaltolja meg. Ez a rendkívüli adó vagyoni adó volt, a mely a zsidóktól vagyonuk alapján a harmadik pfenniget követelte be. Kiterjedt a birodalmi városokban, a földesuri fennhatóság, a német lovagrendi komthurok, valamint a grófok, lovagok stb. alatt élő zsidókra. A megadóztatás meglehetősen nagy volt és nagy összegeket jövedelmezett, Nürnbergből pl. 12.000, Erfurtból 6000, Augsburgból 2800 frt folyt be és így tovább.¹⁾ Azonban bármily magasnak is látszik e megadóztatás, bármily nagyok is azok az összegek, amelyeket a zsidók ez alkalommal fizettek, a zsidóknak azért mégis maradt elég a megélhetésre, és teherviselési képességük ezzel még korántsem volt teljesen kimerítve. A forrásokból nem tűnik ki egész határozottan, hogy ez az adó a jövedelmet terhelte-e vagy pedig a vagyont magát, a frankfurti városi számadások egy helye mind a két adónemre enged következtetést vonhatni, ott az van mondva, hogy a király a zsidók egy részétől »die Hälfte ihrer Nehrung«, másik részétől pedig a 3. pfenniget követelte. Az előbbi tehát a jövedelmi adóra, az utóbbi a vagyoni adóra enged következtetni.²⁾ Ügylátszik a beszéd különböző helyeken, különböző mérték szerint történt, a legtöbb esetben egy általányösszegben jött létre a megállapodás. Hogy a zsidóknak amellet még maradt elég a megélhetésre, azt érdekesen fejtegeti Nübling, a ki a középkori zsidóközsegekről, különösen az ulmi zsidóközsegről egy terjedelmes tanulmányt írt és a melyben kimutatja, hogy ez a jövedelem $\frac{1}{3}$ részét kitevő adó a zsidókat ugyan súlyosan terhelte, de korántsem tette őket tönkre. Utal arra, hogy a középkori zsidó ingatlannal általában nem bírt, hanem vagyona majdnem kizárólag kötelezvényekben és záloglevelekben feküdt, a melyek neki átlag 15%-ot jövedelmeztek, úgyhogy ha ebből $\frac{1}{3}$ részt el is vettek adóban, még mindig maradt 10%-nyi kamatjövedelme. Példával is illusztrálja ezt. Egy köze-

¹⁾ L. a frankfurti követeknek Brun Jakabnak és Ergersheim Jánosnak 1414 október 15-én Frankfurthoz intézett levelét R. T. A. VII. köt. 160. szám.

²⁾ Kerler, Zur Geschichte der Besteuerung der Juden durch Kaiser Sigmund und König Albrecht II. a Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland III. kötet 5. lapján. A számadási könyv hivatkozott tételének kivonata. R. T. A. VII. köt. 162. szám.

pes vagyónú zsidónak vagyona 6000 forintra tehető, a mely neki 15% kamatozással 900 forintot hozott évenként. Ha ebből 300 frt lement az adóra, még mindig maradt 600 forint, a mi tekintve azt, hogy egy középkori város polgármesterének fizetése átlag 50 frt volt évenként, még mindig tekintélyes összegnek mondható.¹⁾

A második rendkívüli zsidóadókiivetést Zsigmond 1418-ban eszközölte. Ezt is az egyházszakadás megszüntetése körüli fáradásaival, Olaszország, Franciaország, Anglia és Aragoniában tett utazásaival, valamint az osztrák herceg ellen folytatott hadjárat költségeivel okadatolta meg, de voltaképen kivetette azért, mert ekkor nyerte meg a pápától a zsidók kiváltságainak megerősítését. V. Márton pápa 1418 február 12-én adta ki Zsigmond kértére a bullát, a melyben megerősíti az elődei által a zsidók részére kiadott kiváltságokat. Zsigmond e bullát a birodalomban közzétételve, február 26-án birodalomszerte elrendelte, hogy senki a zsidókat kiváltságukban háborgatni ne merészelje.²⁾ Még mielőtt a pápai bulla kiadatott, Zsigmond már kivetette a zsidókra a rendkívüli adót. Weinsbergi Konráddal és a konstanci zsidókkal tanácskozott e tekintetben és az ő tanácsukra történt az adó kiírása, a melyet a király február 4-iki rendeletével Weinsbergi Konrád birodalmi örökös kamarás, József schlettstadi rabbi és Lazarus Izsák és Judás konstanci zsidók kezeihez rendelt lefizetni.³⁾ Február 24-én Zsigmond elrendelte, hogy a birodalmi zsidók a reájuk Weinsbergi Konrád által kirovandó adót fizessék le.⁴⁾ Weinsbergi Konrád már ezt megelőzőleg teljesítette a zsidók vagyonának fölbecsülését, mert február 23-án Zsigmond József schlettstadi rabbinak, a konstanci Lazarus Izsák és Lévinek oltalomlevelet ad azon szolgálataik fejében, melyeket Weinsbergi Konrádnak a zsidók vagyonának fölbecsülése körül teljesítettek.⁵⁾ Hogy ez a rendkívüli megadóztatás mennyit jövedelmezett, azt nem tudjuk pontosan, azonban elég szépen jövedelmezhetett, mert pl. Nürnberg ez alkalommal 8000 frtot fizetett be a királyi kincstárba, a

¹⁾ Nübling, i. h.

²⁾ Altmann, 3015. szám.

³⁾ U. ott, 2881., és 2882. számok.

⁴⁾ U. ott, 3008. szám.

⁵⁾ U. ott, 3007. szám.

sváb városok egy része, Ulm, Augsburg, stb. a Weinsbergi Konráddal kötött megegyezés értelmében 600 frt, Konstanz, Überlingen, Ravensburg, St. Gallen 500 frtot, stb.¹⁾

A huszita háborúk újabb alkalmat szolgáltatottak Zsigmondnak a zsidók újabb megadóztatására. 1422-ben történik az első adókiivetés, a melyet a 20-as évek végén és a 30-as évek elején újabbak követtek.

Az 1422-iki nürnbergi birodalmi gyűlés foglalkozott először a huszita adóval, a mely ekkor birodalomszerte vettetett ki. A városokra kivetni szándékolt adó vagyoni adó jellegével bírt, míg a zsidókra kivetett adó nem vagyoni, hanem jövedelmi adó volt. Az adó az összes ingatlan és ingó vagyonból eredő jövedelem vagy kereset után a 3. pfennig volt. Ez az adó a birodalomban lakozó összes zsidókra szólt és beszédese céljából az egész birodalom négy adókerületre osztott, ú. m. 1. a badeni örgróf kerülete, a mely magában foglalta Svábszágot, a Bodeni-tó környékét, a svájci részeket és a Rajna mindkét partját Kölnig, 2. János neumarkti pfalzgróf kerülete, a melyhez a birodalmi városok egész sora tartozott, így Rotenburg, Nürnberg, Regensburg, stb. 3. János lupfeni gróf adókerülete, a melyhez tartozott a thüringiai tartománygróf és a meissenai örgróf területe is, 4. Brunoro della Scala adókerülete, a mely Bajorországot is magában foglalta. Ezen adózásnál meglehetősen tekintélyes összegekről volt szó, mert ezen adótörvény értelmében a zsidók vagyonuknak $\frac{1}{3}$ részét, vagyis 33%-át kellett hogy fizessék adóban.²⁾

Az 1427 november—december havi frankfurti birodalmi gyűlésen egy újabb birodalmi hadi adótörvényt alkotott. Ennek a zsidókra vonatkozó rendelkezése értelmében minden zsidó, nemre és korra való tekintet nélkül a hadjárat céljaira egy forintot tartozott fizetni. Jellegére nézve tehát ez az adó fejadó volt, a melyet mindazokban a városokban, a melyekben zsidók laktak,

¹⁾ L. Kerler és Nuglich idézett értekezéseit, továbbá Fritz Leopold Steinthal, Geschichte der Augsburger Juden im Mittelalter. Berlini dissertatio, 1911., valamint Isaak Stein, Die Juden der schwäbischen Reichsstädte im Zeitalter König Sigmunds. Berlin, 1902. (Rostoeki dissertatio.)

²⁾ L. Zsigmondnak 1423 január 11. és 15-én János lupfeni grófhhoz és Brunoro della Scalához intézett leveleit. R. T. A. VIII. 160. és 161. számok, V. ö. u. ott 107. oldal.

ugyanazok az adóbeszedők szedtek be, a kik a keresztények fizette adót beszedték.¹⁾

Az 1430 július 2-ára Straubingba összehívott birodalmi gyűlésre a zsidóság szintén meghívást nyert. E birodalmi gyűlésnek tárgyát ismét a huszita kérdés volt képezendő és a zsidóknak meghívása a gyűlés színhelyére csak azt jelentette, hogy Zsigmond újabb adókiivetésre készül a zsidókra. Ezzel pl. Nürnberg városa rögtön tisztában volt és ezért 1430 szeptember 2-án követeit Coler Istvánt és Volkmer Pétert utasította, hogy a királylyali tárgyalások folyamán a város zsidóinak érdekeire figyelemmel legyenek.²⁾

Mindezen rendkívüli adónemekon kívül Zsigmond idejében még egy adónemmel találkozunk, a császárkoronázás alkalmából a zsidóktól bekövetelt adóval. Ezt az adót Zsigmond abban a rendeletében, a melylyel életbe lépteti, mint régen fennálló, szokásos adót tünteti fel, azonban ez nem felel meg a valóságnak. A császárkoronázási adó novum volt, noha analogiát lehet reá találni az előző időkben. A zsidók a királynak mint legfőbb uruknak, egyedüli védnöküknek trónralépése alkalmával egy bizonyos ajándékot adtak, koronaadót, aurum coronarium, a mely tributum, üdvözlő ajándék jellegével bírt, a mivel együtt járt rendszeren a zsidók kiváltságainak újbóli megerősítése az új uralkodó által. Zsigmond, a midőn 1414-ben megkoronáztatott római-német királylyá, ezt az aurum coronariumot szintén beszedte a zsidóktól.³⁾ Az aurum

¹⁾ R. T. A. IX. 76. szám 12. §.: *item avisatum est, quod quolibet persona Judaeica, non habita distincione sexus aut etatis, solvere debeat ad predictum opus perficiendum unum florenum, et in quacunque civitate opido aut villa Judey moram tenuerint, in eodem loco illi, quibus commissum est a cristicolis pecunias ad predictas causas colligere et sublevare, pecunias eciam a Judeis eiusdem loci incolis recipere debent et sublevare inscribere signare et recognitionis zedulas de illis dare ut est supra scriptum.*

²⁾ A levél R. T. A. IX. 368. szám.

³⁾ V. ö. a frankfurti követeknek 1419 okt. 15-iki már idézett és Henrik frankfurti irnoknak ugyanazon évi október hó 22-én Frankfurthoz intézett levelét R. T. A. VII. kötet 160. és 161. számok, V. ö. Nübling, i. h. 267. oldal, a hol hivatkozás történik a champagnei zsidók által 1289-ben, a Champagnenak IV. Fülöp által történt birtokbavétele alkalmával Fülöpnek fizetett 25.000 frtról, melyet a francia források *joyeuse entrée* névvel neveznek és a mely lényegében szintén ilyen ajándék volt.

coronarium ép úgy tartozott a zsidók által teljesítendő servitiumok közé, mint a zsidók egyéb kötelezettségei a királylyal szemben, a melyekre kötelezve voltak, ha a király a várost meglátogatta. Az aurum coronarium lerovását a zsidók nem egyszer meg is tagadták, így pl. Jacobus de Citadell niürnbergi zsidó 1441-ben vonakodott e kötelezettségnek eleget tenni, a miért két hónapi fogsággal lakolt és a reá eső adóösszeget utólag mégis kénytelen volt megfizetni.¹⁾ Az aurum coronarium azonban mindez ideig csak az uralkodó trónraléptekor rovatott le, a császárkoronázás alkalmából legelőször Zsigmond követelte annak lerovását, ily módon újból is tetemes összegektől szabadítva meg az ő kedves zsidait.

Hogy Zsigmondnak már kezdettől fogva megvolt a szándéka a császárkoronázás alkalmából a zsidókra rendkívüli adót kivetni, arra nézve két adattal rendelkezünk. 1416 december 15-én megerősíti a kölni zsidóknak összees kiváltságait, azokat is, a melyeket Dietrich érsektől nyertek és megígéri nekik, hogy a következő tíz év alatt nem fog tőlük adót szedni, kivéve, ha a császári koronát elnyerné.²⁾ 1417 augusztus 27-én pedig az erfurti zsidóknak ad egy kiváltságlevelet, a melyben őket tíz évre mindennemű kötelezettség adó, szolgálmány, bede stb. alól fölmenti és kimondja, hogy ellenök támasztandó esetleges igények elbírálása csakis az erfurti tanács előtt történhetik. Azonban tartoznak továbbra is a Goldener Opferpfenniget leróni, valamint a császárkoronázás alkalmával fizetni szokott adót.³⁾ Ezzel Zsigmond már jó előre előkészítette a talajt ezirányú követeléseihöz, melyekkel császárkoronázása után nemsokára fel is lépett.

IV.

Zsigmond király 1433 május 31-én elnyervén Rómában a császári koronát, augusztus havában visszaindult Németországba. Augusztus 12-én még Rómában volt,⁴⁾ 15-én Monte Rotondónál

¹⁾ Nübling, i. h.

²⁾ Altmann, 2008. szám.

³⁾ U. ott 2533. szám.

⁴⁾ Altmann, 9636. szám.

táborozott.²⁾ Visszatérő útjában oklevelei tanúsága szerint hosszabb ideig tartózkodott Ferrarában és Mantuában, október 4-én pedig Trientben volt.¹⁾ Úgy látszik már Rómában foglalkozott azzal a tervvel, hogy a birodalmi rendeket gyűlésre hívja össze Baselbe.³⁾ Megbízásából Vilmos bajor herceg a szeptember 7. és 11-én tartott zsinati ülésekben közölte a zsinati atyákkal, hogy a császárnak szándékában van Baselben a birodalmi rendekkel tanácsot ülni.³⁾ Zsigmond október 11-én déli 1 órakor érkezett meg a zsinat székhelyére és már október 13-án Strassburg város követői jelentették városuknak, hogy a császár kifejezte abbéli óhaját, hogy a birodalmi rendek, fejedelmek és városok követői Baselbe jöjjenek, hogy ott a zsinat és a birodalom ügyében velök tanácskozzék.⁴⁾ Október 25-én kelt azután a császári meghívó, a mely a birodalmi rendeket november 30-ra Baselbe hívta össze. A meghívóban a gyűlés tanácskozásai tárgyaiul a zsinati egység kérdése, valamint a birodalmat érdeklő ügyek voltak megjelölve.⁵⁾

A birodalmi gyűlés napja előtt néhány nappal — november 18-án — keltek Zsigmond levelei, melyekkel a birodalmi zsidókat magához hívja Baselbe. E meghívólevelek közül egynek a szövege maradt reánk, az, a melyet Zsigmond a Frigyes osztrák herceg területein lakozó zsidókhoz intézett. Valószínű, hogy a többi zsidók is hasonló tartalmú levelet kaptak. A meghívólevél kiindul abból, hogy régtől fogva szokásos, hogyha az uralkodó Rómában a császári koronát elnyeri, akkor a birodalom összes zsidói tisztességes adóval adóznak az újonnan megkoronázottnak. Ez a szokás már elődei alatt is megvolt és e régi szokásnak megfelelőleg a császár a birodalmi fejedelmekkel, urakkal és városokkal tanácsot ülve elhatározta, hogy az összes zsidóságtól méltányos adót fog bekövetelni, annál is inkább, mert a fejedelmek, urak és városok és más keresztények részéről már eddig is tetemes ajándékok-

¹⁾ U. ott. 9637. szám.

²⁾ U. ott. 9696. szám.

³⁾ V. ö. Frankfurt városának 1433. június 30-án néhány birodalmi városához intézett levelét. R. T. A. X. 577. szám.

⁴⁾ U. ott. XI. 24. és 25. számok.

⁵⁾ U. ott. XI. 93. szám.

⁶⁾ A meghívólevél R. T. A. XI. 87. szám.

ban részesült és még mindig részesül. Ép azért rendkívül csodálkozik, hogy a zsidók eddig tartózkodóan viselkedtek és viselkednek e tekintetben vele szemben, de kifejezi abbéli reményét, hogy ezt a késedelmet és tartózkodást jóvá tenni igyekezzenek. Ezért felhívja őket, hogy 1434 február 2-ra küldjék el követeket Baselbe, hogy velök a zsidók által fizetendő adó, valamint a zsidóság minden egyéb baja és panasza felől tanácskozhassék. A rendes szokásnak megfelelőleg a zsidók kiküldött követeinek *salvus conductust* és vámmentességet biztosít.¹⁾ Hasonló tartalmú levelet intézett a császár ugyanaz nap Ernő bajor herceghez, a kivel tudatta, hogy a zsidókat minő célból hívatta magához Baselbe és a kit felkért, hogy legyen gondja arra, hogy e meghívásnak az érdekeltek eleget is tegyenek.²⁾

A november 18-iki levélben Zsigmond a kivetni szándékolt adót, mint régóta szokásban lévő tünteti fel. Láttuk fentebb azt, hogy a zsidók fizette adók között a császárkoronázás alkalmából fizetett adó eddig nem szerepelt. Ez egy *novum* volt, melyet Zsigmond talált ki, és a mely a zsidókat annál érzékenyebben sújtotta, mert precedensül szolgált későbbi időkre, így Albrecht császárkoronázása alkalmából. Ép oly kevésbé mondott Zsigmond igazat, hogy ezen adó kérdését a birodalmi rendekkel megtanácskozta, mert a birodalmi gyűlés csak november 30-ra volt összehívva, a zsidókhoz intézett levelek pedig már november 18-án keltek.

Új és az eddigi szokástól eltérő volt a zsidók meghívása is a császárhoz. Eddig a zsidókra kivetett adók körül az uralkodó sohasem tárgyalt direkt a zsidókkal, illetve megbizottaikkal. A rendes eljárás az volt, hogy az uralkodó vagy az illető várossal, vagy területi úrral, a kik alá a zsidók tartoztak, lépett érintkezésbe kiküldöttei útján, vagy az egyes zsidóközségekhez küldött megbizottakat. Zsigmond ebben az esetben szakított ezzel az eljárással és magához hívta a zsidók megbizottait.

A német zsidóság körében a császári üzenet érthetően nagyon vegyes érzelmeket támasztott. Tisztában voltak azzal, hogy itt ismét egy nagyobb szabású érvágásról lesz szó. Rögtön meg is tették a szükséges lépéseket, hogy ez az érvágás minél kevésbé

¹⁾ U. ott. XI. 163. szám.

²⁾ U. ott. 163a. szám.

legyen érezhető. Augsburg városa 1433 december 22-én Haupt Pappenheim birodalmi örökös marsall figyelmébe és védelmébe ajánlja az augsburgi zsidóknak Baselbe küldött követét Feifermann zsidót. A város e levélben utalt arra, hogy az augsburgi zsidók fel vannak ugyan mentve néhány évre minden újabb megadóztatás alól, de ennek dacára készek a császárnak a kívánt adót megadni.¹⁾ Nürnberg városa szintén igyekezett védelmébe venni zsidóit. 1433 december 12-én Baselben időző követét Coler Istvánt utasítja, hogy a zsidóknak a császár részéről szándékolt újabb megadóztatását akadályozza meg és fejezze ki ezeknek abbéli készségét, hogy bizonyos összeg lefizetésére hajlandók. Néhány nappal később, december 18-án Nürnberg egy második levélben tudatja Colerrel, hogy Weinsbergi Konrád, ki Haupt Pappenheimmel bizonyos ügyekben Nürnbergben járt, a császárnak egy levelét mutatta fel, a melyben ez a koronázás alkalmából a nürnbergi zsidóktól 1600 forintot követel. A város Weinsbergi Konráddal közölte, hogy követét Colert már informálta a zsidók készségéről a császárnak koronázása alkalmából tiszteletajándékot adni és hogy ezzel Weinsbergi Konrád beérte. Utasítja tehát a követet, gondoskodjék arról, miszerint a zsidókat újabb követelésekkel ne terheljék meg, valamint, hogy ne kelljen a császárhoz a kívánt követeket elküldeniök. Ez utóbbit a nürnbergi zsidók nem kerülhették el, mert 1434 január 14-én Nürnberg városa tudatta Colerrel, hogy egy zsidókövetség február 2-án Baselben meg fog jelenni, de értesítést kíván, ha esetleg erre már nem volna szükség.²⁾ Ép úgy, mint az egyes városok, az egyes fejedelmek sem voltak elragadtatva Zsigmond ezen újabb pénzügyi manipulációjától. Lajos ingolstadt-i herceg még szeptember 4-én is azt írja Regensburg városának, hogy az adó befizetése körül ne nagyon sürgesse a zsidókat. Felszólalt a megadóztatás ellen a mainzi érsek is, a ki 1434 május 28-án kijelentette, hogy a birodalmi főkancellári kiváltságok értelmében sem az ő zsidái, sem helyettük ő sines kötelezve bárminemű fizetésre a császárral szemben, azonban hajlandónak nyilatkozott a zsidóktól követelt koro-

¹⁾ A levél kivonata u. ott. 300. oldal a jegyzetben.

²⁾ Nürnberg levelei Colerhez kivonatolva u. ott. 300. és 301. oldal a jegyzetekben.

názási adó helyett a magáéból 500 forintot június 24-re a frankfurti tanácsnál letétbe helyezni. Zsigmond erre sietett kijelenteni, hogy az 500 frt lefizetése a mainzi privilegiumoknak nem fog prejúdikalni. A kérdés elintézése különben nem ment simán. Az 500 frt lefizetése hosszabb levélváltásra adott alkalmat Weinsbergi Konrád, Neipperger Reinhard és Frankfurt városa között és az 500 frttal nem is merült ki a mainzi zsidók fizetési kötelezettsége, fizetniök kellett még 50 frtot a kancelláriának és 25 frtot a császári kamarának. Az előbbi összeget a zsidók le is fizették, az utóbbinak lefizetését azonban megtagadták.¹⁾

Állást foglalt a zsidók megadóztatása ellen a kölni érsek is, a ki nem engedte meg zsidóinak a koronázási adó lefizetését. Zsigmond erre azzal felelt, hogy 1435 augusztus 12-én az elsassi birodalmi városoknak megtiltotta, hogy a kölni érseknek a neki elzálogosított birodalmi évi adót kifizessék, mielőtt a kölni érsek alá tartozó zsidók a koronázási adót le nem fizetik. Ennek a letiltásnak a városok részben eleget is tettek, így tudjuk, hogy Colmar, a mely 1435 februárjában az 1434. évi adó fejében 500 frtot fizetett az érseknek, ezt a fizetést 1435-re már nem teljesítette. Később az érsek, úgy látszik visszavonta a tilalmat, mert az 1438-ban utólagosan készült adójegyzék szerint a kölni érseki zsidók 600 frtot fizettek.²⁾

Zsigmond meghívásának a zsidók részben eleget tettek. Február 2-ra az egyes urak és birodalmi városok zsidóinak megbízottai megjelentek Baselben és itt létrejött a megegyezés a zsidók által fizetendő összegek tekintetében. A tanácskozás részleteiről nincs tudomásunk, csak az eredményét ismerjük abból a jegyzékből, a mely felsorolja, hogy mely városok és urak zsidói voltak jelen és létrejött-e velük és mily összegben a megegyezés. A jegyzékbe részben egyidejűleg írták be az összegeket, melyekre nézve a megállapodás megtörtént, részben utólag jegyezte azokat be Weinsbergi Konrád, a ki a későbbi adóbehajtást, mint birodalmi örökös kamarás vezette.³⁾

¹⁾ U. ott. 302. oldal, 1. jegyzet.

²⁾ L. u. ott. 303. oldal, 1. jegyzet és a 165. szám alatt közölt adójegyzéket.

³⁾ A jegyzék R. T. A. XI. 164. szám alatt.

A jegyzék három csoportba osztja a megjelent zsidókat. Az első csoport magában foglalja a bajor és sváb részeket, a második főleg a frank, thüringiai és szász részeket, a harmadik a rajnai tartományokat, Thüringiát és a hesseni részeket. A jegyzék alapján a következő képet nyerjük:

I. Bajor és sváb részek:

A salzburgi érsek zsidói.....	400 frt.
A zürichi zsidók.....	1000 »
A schaffhauseni zsidók.....	500 »
Az ulmi zsidók.....	400 »
Az augsburgi és werdei zsidók.....	1500 »
A regensburgi zsidók.....	1400 »
Lajos ingolstadt-i herceg zsidói.....	1000 »
Ernő bajor herceg zsidói.....	800 »
A reutlingeni és gemündeni zsidók.....	600 »

II. Frankónia, Thüringia, Szászország:

A nürnbergi zsidók.....	4000 frt.
Az erfurti zsidók.....	3000 »
A bambergi püspök zsidói.....	200 »
Az eichstädti püspök zsidói.....	600 »
A magdeburgi püspök zsidói.....	800 »
Henrik schwarzburgi gróf zsidói.....	400 »
A schweinfurti zsidók.....	700 »
A hallei zsidók.....	1000 »
A Wertheimi grófok zsidói.....	400 »
Az ascherslebeni zsidók.....	200 »
A mainbernheimi zsidók.....	50 »
A heidingsfeldi zsidók.....	100 »
A heilbronn-i zsidók.....	330 » ¹⁾

III. A rajnai tartományok, Hessen, Thüringia:

István simmern-zweibrückeni pfalzgróf zsidói.....	350 frt. ²⁾
A mainzi püspök zsidói.....	600 » ³⁾

1) Ebből 30 frt ajándék.

2) Ebből 50 frt ajándék.

3) Ajándék.

Lajos rajnai pfalzgróf és az oppenheimeri zsidók.....	200 frt. ¹⁾
A speyeri püspök zsidói.....	200 »
A worms-i zsidók.....	120 » ²⁾
A sponheimeri grófok zsidói.....	600 » ³⁾
A geilnhäuseri zsidók.....	100 »
A quédlinburgi zsidók.....	300 »
A mühlhäuseri zsidók.....	200 »

Az itt felsorolt tételek végösszege 22.050 frtot tesz ki. E tételekhez meg kell jegyeznünk, hogy az erfurti zsidók fizette 3000 frtot, melyet a jegyzék feltüntet, már itt vettük tekintetbe, dacára annak, hogy a mint ezt a jegyzék mondja, az erfurti zsidókkal csak később jött létre a megegyezés. A baseli tanácskozás alkalmával az erfurti zsidók képviselői ugyanis egy 100 frt értékű színarany csészét ajándékoztak a császárnak 100 frttal megtöltve. A császár tőlük 4000 frtot követelt, ők azonban csak ennek felét voltak hajlandók megadni. A tárgyalások velök Baselben eredménytelenek maradtak, de nem sokkal utóbb létrejött velök a 3000 frtban a megállapodás, mert Zsigmond 1434 június 11-ike körül megerősíti az erfurti zsidók kiváltságait.⁴⁾ Az erfurtiak által ajándékozott 100 frtot hozzászámítva a fenti végösszeghez, készpénzben a baseli tanácskozás 22.150 frtot eredményezett, azonkívül az erfurtiak ajándékozta 100 frt értékű aranycsészét és a Smassmann, Rappoltstein ura zsidói által ajándékozott két hordó bort, melynek értékét az 1438-ban készült jegyzék 30 frtra teszi.⁵⁾

A baseli tanácskozáson a fentebb elősoroltakon kívül jelen voltak még Frigyes osztrák herceg és néhai Ernő osztrák herceg gyermekeinek zsidói, a konstanci, heigerlochi, horbei, rotenburgi (Neckar mellett), württembergi, nördlingeni, a brandenburgi örgrófi s a thüringiai tartománygrófi, a meissen-i örgrófi, a lupfeni grófi, az eppensteini grófi, a kölni érseki, a badeni örgrófi, a mainzi, a solmsi grófi, a friedbergi, a landau-i, a hesseni örgrófi, a nordhau-

1) Ajándék.

2) Ebből 20 frt ajándék.

3) Ez az összeg is ajándék.

4) R. T. A. XI. 301. oldal, 3. jegyzet.

5) R. T. A. XI. 165. szám a 306. oldalon.

seni, az ascherslebeni és a halberstadti zsidók megbizottai. Az ezekkel folytatott tárgyalások csak részben vezettek eredményre. Függetlenül maradt és a baseli tanácskozás alkalmával nem jött létre megegyezés az osztrák hercegek zsidáival, a konstanci, heigerlochi, horbei, rotenburgi, friedburgi, nordhauseni, ascherslebeni, brandenburgi örgrófi, halberstadti, azonkívül a thüringiai tartománygrófok, a meissen és badeni örgrófok és a kölni érsek zsidóival. Megtagadták a fizetést az eppensteini és a solmsi grófok zsidói. Lajos rajnai pfalzgróf és az oppenheimeri zsidóktól 1500 frtot követelt a császár. Ezek, mint említettük, 200 frtot adtak ajándékba és megtanácskozták maguk között a császár követelését, fizetni azonban nem fizettek csak később, a midón Weinsbergi Konrád megkezdte a behajtást. Voltak továbbá egyes zsidóközségek, melyekkel a fizetésre, illetve a fizetendő összeg nagyságára létrejött ugyan Baselben a megállapodás, de a melyek nyilván egyes fennálló tartozások fejében egyeseknek átengedettek. Így az ulmi zsidókkal 400 frtban történt a megállapodás, a mely összeg Lajos öttingeni grófnak, a császár udvarmesterének utaltatott át. Ugyanő nyerte az augsburgi és werdei zsidók fizette 1500 frtot, a reutlingeni és gemündeni zsidók fizette 600 frtot, valamint a saját zsidói által megajánlott összeget. János pfalzgróf, bajor herceg megkapta a zsidai által fizetendő összeget,¹⁾ a melyről Zsigmond 1434 október 4-én állít ki a zsidók részére nyugtatványt.²⁾ A nürnbergi zsidók által fizetett 4000 frtot Pilsen városának utalták át a husziták elleni harcok költségeire.³⁾ Haupt Pappenheim, a birodalmi marsall a nördlingeni zsidók fizette összeget kapta. Megkapták a maguk zsidói által megajánlott összegeket Ottó herceg, a német nagymester, a lupfeni gróf, Guthi Ország Mihály 200 frtot kapott, Zsigmond konyhamestere pedig 100 frtot.

Jelen voltak még a mainzi és a landaui, valamint a konstanci zsidók képviselői. Az utóbbiakkal úgy látszik, külön jött létre a megegyezés, a melynek eredményéről ez a jegyzék nem emlékezik meg. A landaui zsidók, mint látszik, megtagadták a fize-

¹⁾ Az erre vonatkozó oklevél 1434 szeptember 27-én kelt, de állítólag hamisítvány. Altmann, 10841. szám.

²⁾ U. ott. 12331. szám.

³⁾ V. ö. erre nézve R. T. A. XI. 140. szám és 292. oldal.

tést, mire fogságba kerültek. A mainzi zsidók ügyéről nem vagyunk kellőképp tájékoztatva. Tőlük, mint látszik, 8000 frtot követeltek, legalább ennyire becsülték őket. A mainzi zsidók követői a kitűzött időre nem jelentek meg Baselben, mire kegyvesztettek lettek. Vajjon e késelemért kerültek-e fogságba, vagy más okból, nem tudjuk, a jegyzék csak annyit mond, hogy az elfogott zsidók egyike mindössze 40 frtot ajánlott meg. Tényleg a mainzi zsidók 2000 frtot fizettek, de csak akkor, a midón őket erre a város kényszerítette. A fizetés két részletben történt, 1434 márczius 10-én Zsigmond 1200 frt lefizetését nyugtázza, márczius 14-én pedig a várost utasítja, hogy a zsidók által még fizetendő 800 frtból 675 frt. Metelsko Henrik lovagnak fizetessék ki, a mi márczius 18-án meg is történt. Április 8-án Zsigmond a mainzi zsidókat, a kik fizetési kötelezettségüknek nem teljesítése miatt kegyvesztettek lettek, újból kegyeibe fogadja, kiváltságaikat megerősíti és megígéri nekik, hogy a következő tíz évre rendkívüli adókkal nem fogja őket megterhelni.¹⁾

A tárgyalások, melyeket Zsigmond a Baselben megjelentekkel folytatott, február végére befejezést nyertek. Február 24-én keltek Zsigmond nyugtái, a melyekben mindazon zsidóközségnek, melyek lefizették a császárkoronázási adót — tiszteletajándékot — kiváltságaikat megerősíti, megígéri, hogy a következő tíz évre rendkívüli megadóztatásuktól tartózkodni fog, valamint hogy adósaiknak nem fogja az adósságokat elengedni.²⁾ Ily oklevelek keltek az ulmi, nürnbergi, erfurti, augsburgi, speyeri, bambergi, heilbronn, worms, gelnhausen, konstanci, schweinfurti, mühlhausen, salzburgi, zürichi, winterthuri, mellingeni és bremgarteni zsidóközségek részére.³⁾ Azonkívül ugyanaznap Zsigmond a Zürichben lakó Salman rheinfeldeni zsidónak, fiának, a schaffhausen Lévinek és ez utóbbi két barátjának tíz évre ugyanazokat a jogokat és kiváltságokat adományozza, melyeket a konstanci zsidók élveznek és pedig azon tiszteletajándék fejében, melyet neki Salman fia által küldött a császárkoronázás alkalmából.⁴⁾

¹⁾ Altmann, 10230. szám.

²⁾ A rendes adókat természetesen a zsidóknak tovább kellett fizetni.

³⁾ Altmann, 10065—10081. számok.

⁴⁾ Altmann, 10064. szám.

A svájcei zsidók, u. m. a zürichi, schaffhauseni, winterthuri, bremgarteni és mellingeni zsidók 1000 frtot fizettek adó fejében, a mit Zsigmond nekik 1434 márczius 20-án nyugtáz, miután már néhány nappal előbb — márczius 12-én — kelt oklevelében nekik az augsburgi zsidók által élvezett kiváltságokat adományozta.¹⁾

V.

Ezzel a februári, baseli értekezlet be volt fejezve. A mint láttuk, nem vezetett mindenben eredményre. Egyrészt a megjelentek között számossal nem jött létre megegyezés, másrészt nem csekély számmal voltak olyanok, a kik egyáltalán nem jöttek el. Zsigmond már most hozzálátott ahhoz, hogy a hátralékosokat és késedelmeskedőket engedelmességre szorítsa. Ilyenek voltak pl. a braunschweigi zsidók, a kik Baselben nem jelentek meg, Zsigmond 1434 április 1-én Stoffer Jánost és Gottlieb Tamást küldte hozzájuk, hogy velük a koronázási adó ügyében tárgyaljanak.²⁾ Ugyanaznap állította ki az oklevelet is, a melyben megerősíti a braunschweigi zsidók kiváltságait és a melyet a császári megbizottak magukkal vittek, hogy azt a fizetés megtörténte után azonnal átadják. Az 1438-ban szerkesztett fizetési jegyzék szerint a braunschweigi zsidók 100 frtot fizettek.³⁾ Császári megbizottak mentek a brandenburgi örgróf, Frigyes nürnbergi várgróf, az öttingeni gróf, a heyducki uradalom, Nördlingen, Bopfingen és Dinkelsbühl városokhoz Eyb Márton személyében,⁴⁾ valamint Ernő bajor (müncheni) herceghez is, a kinek zsidói szintén nem jelentek meg. Utóbbiak távolmaradásának hosszabb előzménye volt. Zsigmond a zsidókat Baselbe idéző levelét megküldötte volt Ernő herceg zsidóinak és azonkívül, mint ez már említve volt, ugyanaznap, midőn a zsidókat megidézte, Ernő hercegnek is írt, a kit felszólított, gondoskodjék arról, hogy a zsidók az adózásnak

¹⁾ U. ott. 10144. és 10167. számok.

²⁾ Április 1-én ajánlja a nevezetteket Braunschweig város figyelmébe. Altmann, 10198. szám.

³⁾ R. T. A. XI. 165. szám. A kiváltságlevél kivonata u. ott. 307. oldal a 2. jegyzetben.

⁴⁾ Altmann, 10175. szám.

eleget tegyenek.¹⁾ Ernő herceg azonban nem volt hajlandó ebben az ügyben a császár kívánságát teljesíteni. 1434 január 26-án levelet intézett testvéréhez, Vilmos bajor herceghez a baseli zsinat protektorához, Zsigmond ottani képviselőjéhez. E levélben megküldötte neki Zsigmondnak hozzá intézett levelét, továbbá a zsidókhoz intézett idézőlevelet is, melyet csak 1434 január 20-án vett kézhez. Levelében utal arra, hogy eddig a helyzet úgy állott, hogy a bajor herceg fennhatósága alá tartozó zsidók a római császár és király részéről megadóztatás alól mentesek, ennél fogva felkéri testvérét, járjon közbe a császárnál, hogy az ezt a mentességet respektálja és a bajor zsidóknak ez alkalommal megadóztatásától tartózkodjék. Hogy Vilmos herceg közbenjárt-e a császárnál testvére kérelme érdekében vagy sem, azt nem tudjuk, de hogy ez a közbenjárás, — ha megtörtént — eredménytelen maradt, azt tudjuk a következményekből. 1434 április 19-én Zsigmond értesíti Ernő herceget, hogy mind ez ideig levelére választ nem kapott és miután a herceg zsidói sem jelentek meg Baselben, Gerber János királyi káplánt és Wemdingen Györgyöt küldi ez újabb levelel a herceghez, kiknek megbizatusuk van a herceggel ebben a kérdésben tárgyalni. A herceg erre engedett. Április 19-ike után fiához, Albrecht herceghez intézett levelében értesíti azt, hogy miután testvére és más fejedelmek is hozzájárultak a császár kívánságához és a császárkoronázás alkalmából — úgy mint az már előbb is szokásban volt — bekövetelt adó és tiszteletajándék lefizetése ellen kifogást nem emeltek, ő is hajlandó a császár e kívánságának eleget tenni és meghagyja ezért fiának, hogy a fennhatósága alá tartozó zsidók megbizottait április 30-ára küldje Münchenbe, a hol a császár követei már várakoznak rájuk, hogy az adófizetés kérdésében velök megállapodásra lépjenek. Első sorban a straubingi, kelheimi és abbachi zsidókról volt szó, illetve az Albrecht herceg területén esetleg még létező más zsidóközségekről is.²⁾ Hogy a felszólításnak eredménye volt és a zsidók megbizottaival a megegyezés Münchenben létre is jött, az kitűnik abból, hogy május 3-án Gerber János és Wemdingen György bizonyítják, hogy a koronázási adó és ajándék ügyében a Vilmos és Ernő bajor hercegek

¹⁾ R. T. A. XI. 163a. szám.

²⁾ A levél R. T. A. XI. 166. szám.

területén lakozó zsidókkal megegyezésre léptek, őket a teljesített fizetés felől nyugtázzák és egyúttal császári felhatalmazás alapján megadják nekik azokat a szabadalmakat és kiváltságokat, melyeket a császár más, jelesül a nürnbergi zsidóknak adott. E kiváltságok között a legjelentősebb volt az, melyet a nürnbergiek az 1434 február 24-iki oklevél alapján élveztek, hogy a következő tíz év alatt nem vonhatók más törvényszék előtt felelősségre, csak a saját lakóhelyük törvényszéke előtt. Május 9-én maga Zsigmond nyugtatja a bajor zsidókat és tíz évre adómentességet ad nekik.¹⁾

A svábföldi zsidókhöz Zsigmond Anselm horbei zsidót küldte ki a koronázási adó behajtása végett. Megbízó levelében kimondja, hogy azok, a kik az adó fizetését megtagadják, künnlevő követeléseiket elvesztik és pedig úgy a tőkét, mint a kamatokat. Elrendeli továbbá, hogy ilyenek adóssai jelenjenek meg a császári udvarban, hol a tőkének egy része, a kamatok pedig egészben el fognak nekik engedtetni, míg a tőke fennmaradó része a császári kincstárba fog befizettetni. Az oklevél Zsigmond baseli tartózkodása alatt kelt, az évi kelet kitöltetlen és így valószínű, hogy az oklevél nem expedáltatván, Anselm zsidó kiküldetése alighanem abban maradt.²⁾

* * *

Az egész birodalomra kiterjedőleg az adóügy lebonyolításával Weinsbergi Konrád birodalmi örökös főkamárás volt megbízva. 1434 április 23-án kelt Zsigmondnak meghatalmazó oklevele Weinsbergi Konrád részére. Ebben az oklevélben Zsigmond felhatalmazza Weinsbergi Konrádot, hogy a hátralékos, még be nem fizetett koronázási adót és ajándékot birodalomszerte beszedje, behajtsa és nyugtázza, illetve megbizottai által beszedheti, behajthatja, és nyugtázzhatja. Felhatalmazása kiterjed minden más, a zsidók által fizetendő illeték, járadék, bírság és egyéb pénzekre, úgy a még érvényben levőkre, mint a már elévültekre is. Felhatalmazást ad neki zsidómesterek, rabbik kinevezésére, valamint általában felhatalmazza őt arra, hogy az adó behajtását személyesen,

¹⁾ Az oklevelek kivonatosa közölve R. T. A. XI. 308. oldal, jegyzet. Zsigmond oklevele Altmann, 10404. szám.

²⁾ Az oklevél kivonata R. T. A. XI. 309. oldal, jegyzet.

vagy egy vagy több megbizottja által eszközölhesse, a kik ugyanazon hatalmi körrel ruháztatnak fel, mint a minővel Weinsbergi Konrád bír. Felszólítja egyúttal az összes illetékes hivatali tényezőket, hogy Weinsbergi Konrádot és megbizottait hivatalos működésükben tőlük telhetőleg támogassák.¹⁾

Három nappal később kelt Zsigmond levele Amadeus savoyai herceghez. Utalással arra, hogy a zsidók koronázási adója régi szokás, mely már elődei alatt is fennállott, tudatja a herceggel, hogy ép úgy a hogy Olaszországban tette volt, a német zsidókat is összehívta, hogy ebbeli kötelezettségüknek eleget tegyenek. Minthogy pedig a herceg által hűbérben birt területeken lakozó zsidók mindez ideig ebbeli kötelezettségüknek eleget nem tettek, Vilmos montforti grótot és Offenbürgi Hermannnt, kiket bizonyos más ügyben küld a herceghez, felhatalmazza, hogy ezen adó beszédésére a szóban forgó területek zsidóinál a szükséges lépéseket megtegyék, kifejezve abbeli reményét, hogy a herceg nem fog a császári megbizottak működése elé akadályokat gördíteni.²⁾ Hogy miképen alakult a savoyai herceg területein az ügy, arról később lesz szó.

Weinsbergi Konrád a császári megbízás vétele után csakhamar hozzálátott a munkához. Kiküldötte mindenféle megbizottait, a kik úgy mint az előbb is szokásban volt, párosával mentek szét. A megbizottak kellő utasítással voltak ellátva, a mely részletesen megállapítja azt az eljárást, melyet az adó kivetése körül követni kellett. A megbizottak meghatalmazó leveleket vettek kézhez és pedig olyanokat, a melyek az egyes urakhoz szólottak, kiknek fennhatósága alatt az illető zsidók éltek, és olyanokat, a melyek magukhoz a zsidókhöz szólottak. Az utasítás szerint a megbizottak megérkeztek után elsőben is az illető urakkal lépnek érintkezésbe, a kiket felkérnek, hogy zsidóikat hívják össze, hogy azok a császár akarataról és üzenetéről értesüljenek. Az egybegyűlt zsidók előtt a hozzájuk intézett császári levél felolvasztatik, amennyiben azonban a zsidók az uraikhoz intézett levelet akarják

¹⁾ R. T. A. XI. 167. szám.

²⁾ R. T. A. XI. 169. szám. Az oklevélben említett ügy, a mely miatt a nevezettek a herceghez küldettek, az volt, hogy Zsigmond felszólította Amadeus herceget, hogy készüljön fel a Filippo Maria Visconti elleni harcra. U. ott, 190. szám.

előbb hallani, az is felolvastatik nekik. A mennyiben nem kívánják az utóbbi felolvasását, a hozzájuk intézett levél felolvasása után az mégis olvastassék fel nekik, hogy a bent foglalt büntető rendelkezésről tudomást szerezzenek. Azok előtt, a kikhez szóló külön levél nincs a megbizottak kezeiben, az uraikhoz szóló császári levél olvasandó fel. A megbizottak továbbá utasítást nyernek utaljanak arra, hogy az összes egyházi és világi fejedelmek önként vállaltak magukra birodalomszerte adózást a császár irányában, a közjó és a kereszténység ügyére való tekintettel — a mi alatt valószínűleg a baseli zsinat kiróttá fél tizedet és a fejedelmek által megszavazott 50 pfennig birodalmi hadi adót kell értenünk — tehát illó, hogy a zsidók is kivegyék a maguk részét a megadóztatásból. Azonkívül a megbizottak utasítást nyernek, hogy mindenütt a kancellária részére minden tíz forint után egy, és a kamara részére minden 10 forint után fél forintot szedjenek be oly esetekben, a midőn a lefizetés készpénzben azonnal megtörténik, de ha a lefizetésre eskü alatti kötelezettség vállaltatik, ezen illetékek szedésétől álljanak el.

Az utasítás felvilágosítást tartalmaz az adó nagyságára nézve is. E tekintetben az adóalapot — úgy látszik — az összvagyon képezte. Az adó nagyságára nézve pedig kiindult az utasítás abból, hogy a midőn Zsigmond királylyá választatott, az aurum coronariumot a harmadik pfennig képezte, tehát méltányos, hogy ez alkalommal a második pfennig képezze. A mennyiben ezt a zsidóság megfizetni vonakodnék, a megbizottak a harmadik pfenniget, ha pedig ezt sem volnának hajlandók fizetni, a negyedik pfenniget követeljék. A mennyiben barátságos úton megegyezhetnének fel vannak hatalmazva annak megkötésére is, vagyis a mennyiben általánosságban megegyezhetnének, egyezzenek meg ebben.

A megbizottak működési köre kiterjedt nemcsak a már létező, jobban mondva a már ismert zsidóközsegekre, hanem fel voltak hatalmazva mindenfelé útjokban puhatolózni, hogy merre felé laknak zsidók, hogy azokat a már ismertetett módon szintén adózás alá fogják. Azonkívül meg voltak bízva esetleg más ügyekben is, melyre nekik megbízás adatott, eljárni.

A mit a megbizottak készpénzben azonnal beszédhettek, annak beszédését azonnal eszközölni tartoznak. A mennyiben a lefizetés nem történt meg azonnal, a fizetés lehetőleg rövid

határidőre Nürnbergben vagy Regensburgban volt teljesítendő. A megbizottak továbbá utasítva voltak, hogy ott, a hol a zsidókkal megegyezés jött létre, a megegyezésről az illető uraktól vagy tanácsosaiktól, illetve a városoktól írást vegyenek.¹⁾

Ebből az utasításból látjuk, hogy az adóteher rendkívül nagy volt. A 2., illetve 3. és 4. pfennig megfelelt a vagyon ugyanannyi részének, tehát a felének, $\frac{1}{3}$ vagy $\frac{1}{4}$ részének, úgy hogy a megadóztatás 50—25%-ig ingadozott. A zsidók tehát a legjobb esetben vagyonuk $\frac{1}{4}$, legrosszabb esetben felerészével adóztak volna. Azonban, mint láttuk, meg volt a lehetősége, hogy az adót lealkudják, illetve, hogy általánosságban megegyezzenek. Valószínű, hogy azok az összegek, melyek Weinsbergi Konrád és megbizottai számadásaiban szerepelnek, a legtöbb esetben ily általánosságokat tüntetnek fel. Különbözik az sem lehetetlen, hogy az utasítás az adóalap gyanánt nem a vagyont, hanem a jövedelmet kívánta tekinteni. Az utasítás stilisatiója megengedi ezt a következtetést is, a mely esetben természetesen az adóügylet kedvezőbb lebonyolítást engedett meg.

A kiküldöttek megbízásukban eljárván, Weinsbergi Konrádnak számadást tettek, a ki viszont 1435 január elején Pozsonyban beszámolt a császárnak az egész ügyről. A Weinsbergi Konrád által tett számadásból megtudjuk azt is, hogy hová kik küldettek ki. Ezekből az adatokból a következőkben alkothatunk magunknak az actióról képet:

Az alsórajnai részekre 1434 április 26-án Helfenstein Ulrik és Haugk Siegfried öhringeni kanonok küldettek ki, a kik Dortmund, Essen, Wesel, valamint a clevei hercegségben és Sinzigben fordultak meg. Útiköltség fejében Weinsbergi Konrád 42 frtot adott át nekik.²⁾ Az általuk 1434 július 22-én kelt számadás szerint beszédtek 278, illetve 282 frtot, de ugyanannyi volt a kiadásuk is. A kölni érsek és a bergi herceg nem engedték meg zsidáiknak az adózást, ellenben a dortmundiak, kik már előbb 125 frtot fizettek, kötelezték magukat, hogy 1434 őszén a frankfurti vásár alkalmából még 150 frtot fizetnek le Frankfurtban. A Weinsbergi Konrád-féle számadás a Helfenstein—Haugk-féle beszédési körút

¹⁾ Az utasítás R. T. A. XI. 168. szám.

²⁾ R. T. A. XI. 171. szám a 319. oldalon.

eredményeként 19 frt bevételt mutat ki, a mely összegre nézve kérdéses, általában ennyi volt-e a tényleges bevétel, illetve a kiadások levonása után fennmaradó összeg, vagy pedig ez az összeg a számadások egy újabb revisiójának eredményét tünteti-e fel?¹⁾

A középrajnai részeken Lützenbrunn István működött, a ki 1434 augusztus 31-én számolt el. Bevételei kitétek: zsidóadóban 887 frtot, kancelláriai illeték fejében 100 frtot, kamarai illeték fejében 30 frtot. A zsidóadóból a koblenzi zsidók 200 frtot, a kreuznachiak 600 frtot fizettek. Kiadásai kitétek 74½ frt 33 fehér dénárt és 6 hellert. Weinsbergi Konrád számadásaiban a tőle átvett összeg 700 frttal szerepel.²⁾

A mainzi püspök zsidóitól 500 frtot mutat ki a számadás, a mely összegre nézve a zsidók Neippergi Reinharddal jutottak volt megegyezésre. A mainzi püspöki zsidók ügyéről különben már fentebb volt szó.

Frigyes brandenburgi örgróf niurnbergi várgróf, a heyducki uradalom és az öttingeni gróf területein, valamint Nördlingen, Bopfingen és Dinkelsbühl városokban Eyb Márton működött. Részére Zsigmond 1434 márczius 23-án állította ki a megbízólevelet, a melyben felhatalmazta őt, hogy a mennyiben a zsidók az adót lefizetni vonakodnának, az adóra nézve a zsidók adósaival léphet megegyezésre. Eyb Márton testvérel, Lajossal együtt működött és helyette is 1434 augusztus 21-én tett számadást. A számadás szerint bevett a frank területekről (az örgróf területtől) 323½ frtot, az öttingeni grófok területein 261 frtot, a mely utóbbi összeget mindjárt át is adta az öttingeni grófnak a császár tartozása fejében. Egyébként kiadásai kitétek: küldönczdíj fejében 41½ frtot, azonkívül a császár adós volt neki 60 frttal, a mit a beszédett összegből levont. Maradt tehát 222 forint, ebből Weinsbergi Konrád még levont 11 frtot, mint a mennyit Eybnek útja megkezdésekor útiköltségekre előlegezett, úgy hogy összesen 211 frtot vett át tőle. A kancellária részére a bevétel 41 frtot, a kamara részére pedig 32 frtot tett ki.³⁾

¹⁾ R. T. A. XI. 171. szám a 316. oldalon és u. ott az 1. jegyzet.

²⁾ Ugyanott.

³⁾ R. T. A. XI. 171. szám a 317. oldalon és ugyanott az 1. jegyzetben

A bajor hercegek, Ernő, Vilmos és Henrik herceg területein Gerber János és Wendingen György működtek. A bajor ügyekről már fentebb szólottunk. Említettük, hogy a megegyezés az adó körül a bajor zsidókkal végre is létrejött. A bevétel 925 frtot tett ki adó fejében, 91 frtot a kancelláriai és 46 frtot a kamarai díj fejében. Ebből az összegből lement az útiköltség 40 frt ajándék a bajor hercegi kancellária részére, úgy hogy Weinsbergi Konrád átvett a megbizottaktól az 1434 július 19-én kelt számadás után 364, illetve 368 frtot és 13 cseh garast.¹⁾

A frank részeken Endres Seemann és Endres von Grünbach működtek. Mindkettő zsidó volt. 1434 április 27-én keltek útra. Beszedtek a würzburgi zsidóktól 315 frtot, a heidingsfeldi zsidóktól 109 frtot, azonkívül még egyes városokban lakozó zsidók is adóztak nekik. Átadtak Weinsbergi Konrádnak 341 frtot, mint a kiadások levonása után fennmaradt összeget. Útiköltségre kiküldetésük alkalmával Weinsbergi Konrádtól előlegképen 20 frtot kaptak.²⁾

A meissenai, thüringiai, szász és westfáli részekre Stoffer János és Gottlieb Tamás küldettek ki. Ugyanók küldettek ki 1434 április 1-én a braunschweigi zsidókhöz.³⁾ Működésük befejeztével 1434 szeptember 20-án tettek számadást. Bevettek 855½ frtot, a miből lement költség fejében 244½ frt, úgy hogy Weinsbergi Konrád 611 frtot vett át tőlük.⁴⁾

Az itt említett megbizottakról Weinsbergi Konrád számadásából nyerünk tudomást. Az adóügylet egyéb phasisairól más oldalról, más okleveles adatokból nyerünk tájékoztatást. Így tudjuk, hogy Zsigmond 1434 május 10-én Frigyes szász herceghez és testvéréhez, Zsigmondhoz levelet intézett, melyben őket az 1434 májusára összehívott ulmi birodalmi gyűlésre meghívja és egyúttal Bünau Henriket küldi hozzájuk megbizott gyanánt, kit a zsidóügyben is ellátott felhatalmazással.⁵⁾ A friedbergi

az Eyb-féle számadások kivonatosan. A meghatalmazás Eyb részére Altmann, 10175. szám.

¹⁾ Ugyanott.

²⁾ U. ott. 317. oldal és u. ott a 3. jegyzet, valamint a 319. oldal.

³⁾ Erről már fentebb volt részletesebben szó.

⁴⁾ R. T. A. XI. szám.

⁵⁾ R. T. A. XI. 194. szám.

zsidókkal, kikkel a februári tanácskozás alkalmával nem jött létre megegyezés, utólag az létrejött, minek folyományaképp Zsigmond 1434 június 11-én a friedbergi és königsfeldi, valamint Reinhard hesseni gróf zsidóit a lefizetett koronázási adó felől nyugtázza.¹⁾

Hosszabb tárgyalások folytak az adó körül a frankfurti zsidókkal. A tárgyalás első szála még 1433 novemberére nyúlnak vissza. November 25-én Weinsbergi Konrád Gottlieb Tamást akkreditálja mint megbizottját a frankfurti zsidóknál. Úgy látszik már ebben a levelében említést tett a fizetendő koronázási adó felől, mert az 1433 december 19-én kelt, Schwarzenberg Walterhez, a város követéhez intézett tanácsi levélben már szó van erről az adóról. A városi tanács értesíti Schwarzenberget Gottlieb megbízatásáról és utasítja őt, igyekezzék megtudni, vajjon a császár a szóban forgó adót a zsidóktól minő alapon követeli, jogérvényes határozat alapján, vagy pedig ajándékképpen. Igyekezzék ezenkívül megtudni, vajjon a többi városok és azok zsidói minő állást foglalnak el a császári követelésekkel szemben. Erre az utasításra Schwarzenberg 1434 január 26-án válaszolt a tanácsnak, hogy a zsidóügyben beszélt Weinsbergi Konráddal, de nem ért el nála semmit. Weinsbergi Konrád kijelenté, hogy azt, a mit irt, a császár utasítására írta, tehát ha Schwarzenberg ebben az ügyben valamit el akar érni, forduljon egyenesen a császárhoz. Schwarzenberg erre vállalkozott is, és értesíté a tanácsot, hogy a maga részéről ebben az ügyben mindent meg fog tenni, a mit csak tehet. Időközben a frankfurti zsidók megállapodásra jutottak az adófizetés körül és a tanácsnak bejelentették, hogy hajlandók 150—200 frtot fizetni, hogy a császár kegyét el ne veszítsék, ezenkívül 10—20 frtot kancelláriai illeték fejében. Ezt a tanács január 17-én közlé Schwarzenberggel, megjegyezvén, hogy a zsidók ezen elhatározása annál inkább méltánylandó, mert a városban csak kevés és hozzá még a legszegényebb zsidó maradt vissza. Schwarzenberg időközben megfogadta Weinsbergi Konrád tanácsát és a frankfurti zsidók érdekében beszélt a császárral. Február 5-én kelt levelében értesíti a tanácsot, hogy a császárnál előhozta az ügyet. Irja, hogy a maga részéről legjobb tehetsége szerint igye-

¹⁾ Altmann, 10493. szám.

kezett a zsidók érdekeit megvédeni, mire a császár nevetve mondá neki, hogy mit akar tulajdonképpen, hiszen ő maga úgy sem zsidó és épen ezért nem is akar vele ebben az ügyben többé tárgyalni. A zsidóknak voltaképpen itt kellene lenniök, miért nincsenek tehát jelen? Schwarzenberg ehhez hozzáteszi, hogy így állván a dolog, ő a maga részéről nem tehet többet. Erre a levélre a város jónak látta más pártfogókhoz is fordulni. Minthogy látta, hogy zsidóit a megadóztatástól nem mentheti meg, legalább halasztani kívánta az ügyet. Ezért fordul a tanács márczius 11-én Lajos öttingeni grófhhoz, a császár udvarmesteréhez, Weinsbergi Konrádhoz és Haupt Pappenheim birodalmi marsallhoz, a kiket megkér, hogy a zsidóknak a megjelenésre husvét utánra haladékot adjanak. Ezt a halasztást a nevezettek márczius 25-én április 4-re meg is adták, de hozzáteszik, hogy czélszerű lesz, ha a fizetést készpénzben teljesítendik. Erre aztán a frankfurti zsidók is kiküldték a maguk megbizottját Natan zsidó személyében, a kit április 10-én a tanács a nevezett férfiaknak jóindulatába ajánlott. A mint látszik, megegyezés ekkor még nem jött létre, erre mutat az, hogy 1434 április 30-án Zsigmond Lützenbrunni Istvánt megbizott gyanánt küldi Frankfurtba a zsidókkal tárgyalás ügyében. Útiköltség fejében Weinsbergi Konrádtól 36 frtot kapott.¹⁾ Időközben Natan zsidóval létrejött a megegyezés Baselben. A megegyezés értelmében a zsidók 400 frt fizetésére kötelezték magukat és pedig olyképp, hogy ezt az összeget a frankfurti tanács vagy a sachsenhauseni német lovagrendi kömthur kezéhez fizetik le. Zsigmond erre nem állott reá, hanem azonnali fizetést követelt.²⁾ Zsigmond ekkor megint egyszer pénz dolgában nagyon meg volt szorulva; ebben az időben zálogosította el drágaságait, köztük koronáját 6100 frtéért, a mint azt már előbb említettük. Hogy a zsidók által megajánlott pénzt azonnal megkaphassa, a frankfurti követekhez fordult és kérte őket, hogy vegyék fel ezt az összeget kölcsönképpen Baselben és adják át neki mindjárt. Schwarzenberg Walter és követtársa Stralenberg Jakab május 7-én értesítik a tanácsot, hogy a császár e kívánságának eleget tettek, a 400 frtot Baselben kölcsön vették és beszolgáltatták, nehogy a császár neheztelését magukra, illetve

¹⁾ R. T. A. XI. 171. szám a 319. lapon.

²⁾ Az azonnali fizetésre ezelő a fentidézett márczius 25-iki levél is.

városukra vonják.¹⁾ Weinsbergi Konrád 1438-iki adójegyzéke ugyan 600 frtot tüntet fel, mint a frankfurti zsidók fizette adót, de az itt ismertetett levelekben említett összeget, 400 frtot amannál hitelesebbnek fogadhatjuk el.²⁾

Levélváltás folyt a metzi zsidók ügyében is a várossal és a püspökkel. A püspökség területén fekvő Saarburg városban egy zsidó lakott, a kitől Weinsbergi Konrád 50 rajnai forintot követelt, mint koronázási adót. Úgy látszik a zsidó nem volt hajlandó fizetni, mire Weinsbergi Konrád a püspökhöz és a városhoz fordult. A püspök 1435 július 17-én írt Weinsbergi Konrádnak. Értesíti, hogy Saarburg városa nem fekszik a birodalom területén, ennél fogva az ottani zsidót nem is fogja fizetésre kényszeríteni, mielőtt újabb információt nem nyer. A püspök tehát abból a fel fogásból indult ki, hogy nem birodalmi területen lakozó zsidók, még ha birodalmi fejedelem alá tartoznak is, nem kényszeríthetők az adó lefizetésére. Egy nappal később, július 18-án, a város is írt Weinsbergi Konrádnak, tudatván vele, hogy a városban lakozó zsidó nem tartozik a város tanácsának, hanem a püspöknek fennhatósága alá. Ily módon a saarburgi zsidó alighanem megszabadult az adózás alól, mert az 1438-iki adójegyzék szerint a metzi püspök zsidóitól nem folyt be semmi.³⁾

Amadeus savoyai herceghez, mint említettük, Zsigmond 1434 április 26-án Vilmos montforti grófot és Offenburgi Hermannt küldte ki.⁴⁾ A megbízólevelet részükre május 8-án állította ki, felhatalmazva őket a koronázási adó beszédése után a savoyai zsidók kiváltságainak megerősítésére.⁵⁾ Amadeus herceg kiváltságaira

¹⁾ Frankfurtnak ekkor érdekében állott, hogy Zsigmonddal jó lábon álljon, mert ebben az időben folytak a tárgyalások Frankfurt kiváltságainak megerősítése végett, a mely elé Nürnberg baseli képviselői igyekeztek nehézségeket gördíteni, és Frankfurt rovására Nürnbergnek a vásár tekintetében bizonyos előnyöket biztosítani. L. ezekre többek között Franz Kirchgässner, Walter Schwarzenberg, ein Frankfurter Gesandter des 15. Jahrhunderts. Marburgi dissertatio, 1910.

²⁾ Az iratok kivonatosa R. T. A. XI. 305. oldal, 2. jegyzet. Schwarzenberg levelei u. ott, 108., 109. és 112. számok.

³⁾ R. T. A. XI. XII. szám a 306. oldalon. A levelek kivonatosa u. ott az 1. jegyzetben.

⁴⁾ Zsigmond levele a herceghez. R. T. A. XI. 169. szám.

⁵⁾ Altmann, 10392. szám.

való hivatkozással megtagadta az adókivetés és behajtás megengedését. Június 9-én Zsigmond ez ügyben írt megbizottainak, tudatván velök, hogy a herceg ellenkezése minden jogalapot nélkülöz, mert ebben az esetben semminemű privilegium nem bír érvénnyel.¹⁾ Azonban, mint az 1438-iki adójegyzékből kitűnik, a savoyai hercegnél Zsigmond nem tudott ezélt érni, annak zsidói a koronázási adót nem fizették le.²⁾ Ezért Zsigmond 1436 november 5-én közhirre tette, hogy Eberhard lupfeni grófot megbízta repressaliákkal Amadeus herceg ellen, aki Zsigmondnak a császárkoronázásból kifolyó követeléseit a savoyai zsidókkal szemben honorálni vonakodik.³⁾

A svájci részekben a lausannei zsidók lefizették az adót. Zsigmond 1434 április 27-én köszönetet mond a városnak, hogy a zsidókat az adó lefizetésére rászorította.⁴⁾

Az osztrák részekre három megbizott ment, minthogy az ottani zsidókkal a baseli tanácskozás alkalmával nem jött létre megegyezés. A helyzetet itt komplikálta az a körülmény, hogy az osztrák részek zsidói, az osztrák hercegek privilegiumainak megfelelőleg különlegesebb helyzetet foglaltak el. Már akkor, a midőn Zsigmond 1417-ben a rendkívüli zsidó adót kivetette, Albrecht osztrák hercegnek kijelentette, hogy ezen, a herceg engedelmével történt megadóztatás a herceg privilegiumainak nem praesudicál.⁵⁾ A baseli tanácskozás után Helfenstein János, Friedrich von der Wolfskehle lovag és Störe zsidó küldettek ki az osztrák részekre. Kiküldetésük 1434 május 4-én történt. Störe zsidó már ezt megelőzőleg egy ideig Baselben tartózkodott és erre az időre Weinsbergi Konrádtól 6 frtot kapott. A midőn a követek útnak indultak, Störenek Weinsbergi Konrád egy lovat vett 10 frtéért, melyet visszatértük után meghagyott neki és azonkívül még

¹⁾ R. T. A. XI. 312. oldal, 2. jegyzet.

²⁾ «Item die laender... Soffboye... und alle die lande nichtse R. T. A. XI. 171. szám a 307. oldalon.

³⁾ Altmann, 11500. szám.

⁴⁾ Altmann, 10305. szám. V. ö. Müller, Gesch. der schweiz. Eidgenossenschaft. III. 180. oldal.

⁵⁾ 1417 május 18. Altmann, 2316. szám. Hasonló kijelentést tett Zsigmond ugyanakkor a thüringiai tartománygrófnak és a meissenai örgrófnak is. U. ott, 2315. és 2314. számok.

3 frtot adott neki készpénzben. Helfenstein János és Wolfskehle Frigyes útiköltségre 50 frtot kaptak. A nevezett kiküldöttek körútja az osztrák részeken június végéig tartott. Útjok Villingen, Horbe, Stuttgart, Ulm, Memmingen és Kemptenen keresztül, Innsbruck, Bozen, Trient, Feltre, Villach, Klagenfurt, Leoben, Neustadt, Bruck és Salzburgon át vezette őket, majd Münchenen és Augsburgon keresztül Ulmba mentek.¹⁾ Bevételük 202 ½ frt és 170 arany volt, a mivel szemben kiadásaiuk 208 frtot, 100 aranyat és 1 ½ cseh garast tettek ki. Ily módon a körút defizit-tel végződött, minthogy Wolfskehle Frigyesnek a körút végén költségek fejében még 100 frt követelése volt. E követelés kiegyenlítésére Weinsbergi Konrádtól 61 frtot vett át, a hiányzó 39 frtot pedig Weinsbergi Konrád az Endres Seemann és Endres Grünbach gyűjtéséből utalta ki neki.²⁾ Minthogy ez a körút nem terjedt volt ki az összes osztrák részekre, Helfenstein János gróf 1434 őszén egy újabb körútra indult. Augusztus 20-án indult el, úti-célja az Ernő osztrák herceg fiainak területei voltak. Úti költség fejében Weinsbergi Konrádtól 30 frtot vett kézhez, azonkívül egy Besler Burkhardra Bécsbe szóló váltót 125 frtra. Kiséretében volt ismét Wolfskehle Frigyes, a kinek az Etsch folyónál elveszett lovaért Weinsbergi Konrád 42 frtot térített meg, míg Helfenstein gróf szolgálja útközben eldöglött lováért 23 frt kárpótlást kapott.³⁾ Ebben az útjában Helfenstein gróf nagyobb eredménnyel működött, mert 1434 október 31-én 2500 frt átvételét nyugtázza és kijelenti, hogy ezzel az összeggel az osztrák zsidók mindennemű, a császárkoronázás alkalmából Zsigmonddal szemben fennálló kötelezettségüknek eleget tettek.⁴⁾ A megadóztatás az osztrák hercegek beleegyezésével és hozzájárulásával történt, mert az október 31-iki nyugtázó irat kiemeli, hogy a hercegek beleegyeztek a megadóztatásba, jóllehet az volt a nézetük, hogy kiváltságaik alapján e megadóztatást nem kötelesek eltűrni. Zsigmond 1435 február 3-án Frigyes és Albrecht osztrák hercegekkel szemben kijelenti, hogy az általuk zsidóik helyett önként teljesített

¹⁾ Kerler, i. h. 115. oldal.

²⁾ R. T. A. XI. 299. oldal, 2. jegyzet és 171. számú oklevél a 320. lapon.

³⁾ R. T. A. XI. 171. szám a 320—321. oldalon.

⁴⁾ U. ott, 299. oldal, 2. jegyzet.

adózás privilegiumaiknak nem praejudikál.¹⁾ Ebből következtethetjük, hogy a hercegek zsidóik helyett magukra vállalták az adó megfizetését. Hogy azután ezt az adót rajtuk be is hajtották, az több mint valószínű.

VI.

A Weinsbergi Konrád által vezetett adóbeszedés 1434 végére befejeződött. 1435 január 1-én Weinsbergi Konrád beszámolt a császárnak bevételei és kiadásairól. A zsidók koronázási adója végösszegének megállapításánál ez a jegyzék jön első sorban tekintetbe és pedig azért, mert egyidejűleg készült, a midőn a bevételi és kiadási tételekre a megfelelő Beleg-ek Weinsbergi Konrádnak rendelkezésére állottak. E jegyzék adatait kiegészítik az 1434 február 2-iki baseli tárgyalásokról készült jegyzék egyes tételei, azok t. i., a melyek az 1435-iki leszámolásból hiányoznak. Végül tekintetbe jön az 1438-ban Weinsbergi Konrád által készített jegyzék, a mely az Albrecht koronáztatása alkalmából kirovandó adó nagyságára nézve a becslési alapot volt szolgáltatandó. Ennek a jegyzéknek is azon tételei jönnek természetesen tekintetbe, a melyek az előző kettőben nem fordulnak elő. Hogy a három jegyzék között az 1438-iki a legkevésbé megbízható, az természetes, minthogy az utólag készült a nélkül, hogy Weinsbergi Konrádnak a megfelelő iratok rendelkezésére álltak volna. A három jegyzék adatainak táblázatos egybevetését értekezésünk függelékében közöljük.

Az 1435 január 1-én készült leszámolás a bevételek rovatában a következő tételeket tünteti fel:

A nürnbergi zsidók	4000 frt.
Az augsburgi zsidók	1500 »
A gemündeni és reutlingeni zsidók.....	600 »
Az ulmi zsidók	400 »
Az erfurti zsidók	3000 »
A salzburgi zsidók.....	400 »
A speyeri zsidók	600 »
Az elsassi zsidók.....	300 »

¹⁾ Altmann, 11022. szám.

A hallei zsidók	800	frt.
A schweinfurti zsidók	700	»
A mainzi városi zsidók	2000	»
A zürichi zsidók	500	»
Az oppenheimi zsidók	1000	»
A rotenburgi (Tauber mellett) zsidók	200	»
A heilbronni zsidók	300	»
A rotenburgi (Neckar mellett) zsidók	300	»
A württembergi zsidók	200	»
Az eichstädti püspök zsidói	200	»
Helfenstein Ulrik és Haugk Siegfried körútjának eredménye	19	»
A dortmundi zsidók	150	»
Lützenbrunni István körútjának eredménye ..	700	»
A mainzi püspöki zsidók	500	»
Eyb Márton és Lajos körútjának eredménye ..	211	»
Gerber János és Wemdingen György körútjának eredménye	368	»
és 13 cseh garas.		
Endres Seemann és Endres von Grünbach körútjának eredménye	341	»
A wertheimi zsidók	250	»
Rechbergi Vilmostól a Gerber és Wemdingen által beszedett adóból kölcsönadott összeg	100	»
A bambergi zsidók	200	»
A mühlhauseni zsidók	200	»
A geilnhauseni zsidók	100	»
A wormszi zsidók	100	»
Stoffer János és Gottlieb Tamás körútjának eredménye	611	»
Ottó herczeg zsidói	200	»
A landaui zsidók	200	»

Összesen 21.250 frt 13 cseh garas. A jegyzék általában a bruttó-bevételeket tüntetvén fel, ehhez hozzá kell számítani a következő kiadási tételeket:

egy a kiadásokban szereplő tételből fennmaradó összeget, mint átfutó bevételi tételt 348 frt.

Helfenstein Ulrik és Haugk Siegfried körútjának kiadásait	278	frt.
Lützenbrunni István kiadásait	74 ½	»
és 33 fehér dénár 6 heller.		
Eyb Lajos és Márton kiadásait (261 frt az öttingeni grófnak, mint a császár hitelezőjének, 41 ½ frt különczdíjakra és 60 frtot a maga részére)	362 ½	»
Gerber János és Wemdingen György körútjának költségeit	561	»
Stoffer János és Gottlieb Tamás körútjának költségeit	244 ½	»

összesen 1868 ½ frt 33 fehér dénár 6 hellert. Ha már most a fenti 21.250 frt 13 cseh garashoz hozzászámítjuk — eltekintve a 33 fehér dénár 6 hellertől — az 1868 ½ frtot, a két tétel összesen 23.118 ½ frt 13 cseh garast tesz ki.

Ennyit tesz ki az 1435 január 1-én tett leszámolás bruttó-bevétele. Ha az egész megadóztatásról, illetve annak eredményéről akarunk tájékozódni, ehhez az összeghez hozzá kell számítanunk még egyes tételeket az 1434 február 2-án Baselben tartott értekezlet jegyzékéből, valamint az 1438-ban utólag készült jegyzékből. Első sorban az 1434 február 2-iki jegyzék tételeit vesszük elő, azokat, a melyek az 1435-iki leszámolásban nem fordulnak elő. Ezek az összegek időközben befolyván, nem képezték a Weinsbergi Konrad eszközlő adóbehajtás tárgyát és ezért az 1435-iki jegyzékben nem is szerepelhettek.

Ezek a tételek a következők:

A schaffhauseni zsidóktól	500	frt.
A regensburgi zsidóktól	1400	»
Lajos ingolstadt herczeg zsidóitól	1000	»
Ernő bajor herczeg zsidóitól	800	»
A magdeburgi püspök zsidóitól	800	»
Henrik schwarzburgi gróf zsidóitól	400	»
A wertheimi grófok zsidóitól	400	»
Az ascherslebeni zsidóktól	200	»
A mainbernheimi zsidóktól	50	»
A heidingsfeldi zsidóktól	100	»

István hercege zsidóitól.....	350	frt.
A mainzi püspök zsidóitól.....	600	»
A speyeri püspök zsidóitól.....	200	»
A sponheimi grófok zsidóitól.....	600	»
A quedinburgi zsidóktól.....	300	»

Ezen tételek összesen 7700 frtot tesznek ki. Ehhez hozzá kell még adnunk a Smassmann rappoltsteini birtokos zsidói által ajánlékozott két hordó bor értékét, a mit az 1438-iki jegyzék 30 frttal vesz fel, továbbá az osztrák részekről befolyt összegeket, melyeket az 1435-iki jegyzék nem említ meg, de a melyek, a mint azt fentebb láttuk, tényleg befolytak. Ezek az összegek voltak 202 ½ frt és 170 arany, másodszer 2500 frt. Az eredmény e szerint a következő 7700 + 202 ½ frt 170 arany + 2500 frt = 10.432 ½ frt 170 arany. Minthogy pedig 10 aranyat átlagban 11 frtnak vehetünk, a 170 arany kitesz 187 frtot, a fenti összeg tehát 10.432 ½ + 187 frt = 10.619 ½ frt.

Vannak azonkívül az 1438-iki utólag készült jegyzéknek tételei, a melyek az előző kettőben ugyan nem fordulnak elő, de a melyek minden valószínűség szerint szintén befolytak. A végösszeg megismerése céljából ezeket a tételeket is hozzá kell számítani, ha a nyers bevételeket megközelítő teljességgel meg akarjuk állapítani. Ezek a tételek a következők:

Heigerloch, Horbe, Rothenburg (Neckar melletti) zsidóitól.....	300	frt.
A nördlingeni zsidóktól.....	200	»
A brandenburgi örgróf zsidóitól.....	400	»
A thüringiai tartománygróf és a meissenai örgróf zsidóitól.....	4000	»
Ottó pfalzgróf zsidóitól.....	200	»
A kölni érsek zsidóitól.....	600	»
A passauai zsidóktól.....	50	»
A hohenburgi grófság zsidóitól.....	200	»
Levi villingeni zsidóitól.....	200	»
A frankfurti zsidóktól.....	600	»
A hanauai zsidóktól.....	200	»
A Rothenburg a/d. Tauber-beli zsidóktól.....	600	»
A strassburgi püspök zsidóitól.....	150	»

A braunschweigi zsidóktól.....	100	frt.
Az augsburgi püspök zsidóitól.....	200	»
A merseburgi püspök zsidóitól.....	100	»

összesen 8100 frt. Ennélfogva a rendelkezésünkre álló három jegyzék, valamint az okmányilag már nem megállapítható adatok alapján a német zsidók fizette császárkoronázási adó — maga az adó — 23.118 ½ frt 13 cseh garas + 10.619 ½ frt + 8100 frt, összesen 41.838 frt 13 cseh garast tett ki.

Az adóösszegeken kívül a zsidók még bizonyos illetékeket is fizettek. A Weinsbergi Konrád kiküldötteinek adott utasítás említést tesz a kancellária és a kamara részére fizetendő illetékekről. Ez a kancelláriánál minden 10 frt után 1 frtot, a kancelláriánál minden 10 frt után ½ frtot tett ki, vagyis 10 és 5%, a kettő együtt véve 15%-ot. Az a néhány adat, a mely e tekintetben reánk maradt, mutatja, hogy a mainzi érseki zsidóktól 500 frtot követeltek adó fejében, a mit ezek Frankfurt városánál deponáltak, azonfelül 50 frtot fizettek a kancelláriának, de a kamarának járó 25 frtot lefizetni vonakodtak. Ez az 50, illetve 75 frt megfelel épen 10%, illetve 15%-nak az 500 frt után. A középraajnai részekről a Lützenbrunni István által beszedett 887 frt adón kívül 100 frt folyt be a kancellária, 30 frt a kamara részére, a mi tehát 15%-nál kevesebb. Az Eyb testvérek által beszedett illeték 41 frtot tett ki a kancellária, 32 frtot a kamara részére. A Gerber János és Wendingen György által a bajor részekben beszedett 925 frt adó mellett 91 frt esett a kancellária, 46 frt a kamara részére, a mi szintén 15%-nál valamivel kevesebb.¹⁾ Ebből látható, hogy a 15%-os kancellária-kamarai pótléket általában beszedték. Ha már most az 1435 január 1-i leszámolás összegét úgy a hogy azt fentebb összeállítottuk, 23.118 ½ frt 13 cseh garast, vagy kereken 23.118 frtot vesszünk alapul, akkor a 15% mellett a kancellária-kamarai illeték kitett 3467-70 frtot. Ez az összeg meghatározott rendeltetéssel bírván a kancellária, illetve kamara pénztárába folyt be, és így nem számíthatjuk hozzá a fentebb a lehetőség határain belül pontos adókimutatáshoz.

¹⁾ R. T. A. XI. köt. XXXV. l.

A bevételekkel szemben állanak már most a kiadások. Ezekre nézve tájékoztatnak minket az 1435 január 1-én kelt számadás és pedig annak nemcsak kiadási része, hanem a bevételi rész is. A bevételi részben ugyanis fel vannak tüntetve azok a kiadások, átutalások, fizetések, a melyek a begyűlt összegekből eszközöltettek, de a melyek nem tekinthetők olyanoknak, a melyek a beszédés kezelési költségeit képezik.

Lássuk először is a kezelési költségeket, vagyis az adó beszédésének költségeit. E költségeket természetesen csak hozzávetőlegesen állapíthatjuk meg. Közéjük tartozik mindenekelőtt az az 1868 1/2 frtnyi összeg, a melyet fentebb, mint kiadási tételek végösszegét kimutattunk. Másodsorban hozzá kell számítani egy 30 frtos tételt, a mely az 1435. évi jegyzék szerint a bevételi részben mint kiadási tétel expressis verbis szerepel.¹⁾ Ez tehát összesen 1898 1/2 frt. Harmadsorban a beszédés költségeinek megállapításánál tekintetbe jön az 1435. leszámolás *b)* rovata, a kiadások rovata, a mely vegyesen tartalmaz az adóbeszédés költségein kívül egyéb kiadási tételeket is. A szorosán az adóbehajtással összefüggő kiadások a következők:

I. Weinsbergi Konrád napidijai:

a) az 1433 október 27—1434 április 23-ig terjedő időre a. m. 25 hét, 5 nap, naponként 5 frt	885 frt.
b) az 1434 április 23—1434 június 2-ig terjedő időre, regensburgi küldetése és tartózkodása idejére, június 5-ig a. m. 6 hét és 2 nap ²⁾	220 „
c) ulmi tartózkodása idejére az 1434 július 6—július 24-ig terjedő időre a. m. 2 hét és 5 nap ³⁾	95 „
Összesen.....	1200 frt.

II. Az adóbehajtással kapcsolatos egyéb kiadások:

A császárnak a zsidóadó ügyében kelt leveleit a birodalomban szétvivő küldönczöknek úti-költség és lovakra	162 frt.
--	----------

¹⁾ R. T. A. XI. 171. szám a 315. lapon.

²⁾ Az oklevélszövegben tévesen 7 hét és 2 nap említettik.

³⁾ Tévesen 3 1/2 hét 5 nap.

Gottlieb Tamás, a Frankfurtba küldött adóbeszedő útiköltségei	16 frt.
Miltenberg Henriknek, Weinsbergi Konrád káplánjának a meisseni részekre történt küldetése költségei	12 „
Ugyancsak az útközben tőle elrablott összeg megtérítésekép	15 „
Ugyancsak kárpótlás ruháért	6 „
Ugyancsak kárpótlás lováért	11 „
Störe zsidónak költségei baseli tartózkodása idejére	6 „
Ugyancsak lóért, midőn Helfenstein Jánossal útra kelt	10 „
Ugyancsak visszatérte után útiköltség fejében Helfenstein János és Wolfskohl Frigyesnek úti-költségre (I. osztrák körút)	50 „
Helfenstein Ulrik és Haugk Siegfriednek úti-költségekre	42 „
Lützenbrunni Istvánnak útiköltségre	36 „
Gerber János és Wemdingen György bajországi küldönczöknek ló fejében	11 „
Ugyanazoknak útiköltségekre	20 „
Wemdingen Györgynek a császár rendeletére..	200 „
Seemann Endres és Grünbach Endresnek a frankföldi részekre küldött zsidóknak úti-költségre	20 „
Swyczer Mosse zsidónak, Neippergi Reinhard kísérőjének a mainzi püspökhöz történt küldetése alkalmából útiköltségre	4 „
Ugyanannak lóra	15 „
Az útközben megdöglött ló helyett új lóért..	5 „
Visszatérte után útiköltségmegtérítés.....	3 „
József speyeri zsidónak, a savoyai részekre küldött Montforti Vilmos és Offenburgi Hermann kísérőjének lóra	5 „
E ló kiváltására, miután József azt útközben visszahagyta.....	3 „
Neippergi Reinhardnak, a mainzi püspökhöz	

küldött követnek kárpótlás megdöglött lováért	100 frt.
Ugyancsak útiköltségek fejében	40 »
Wolfskehle Frigyesnek kiadásai megtérítése..	61 »
Ugyanannak ugyanazért átutalva a Seemann és Grünbach zsidók bevételeiből	39 »
Störe zsidónak, a kreuznachi zsidókhöz történt küldetése útiköltségei	6 »
Helfenstein Ulrik és Haugk Siegfried speyeri tartózkodása költségei	15 »
és 9 sh. den.	
Helfenstein János útiköltségeire (II. osztrák körút)	30 »
Ugyanannak Besler Burchard nevére Bécsbe szóló váltóra	125 »
Wolfskehle Frigyesnek kárpótlás útközben megdöglött lováért	42 »
Helfenstein János szolgájának kárpótlás útközben megdöglött lováért	23 »
Helfenstein János osztrák útjának kiadástöbblete a váltóra adott 125 frton felül	76 »
minus egy ort.	
Offenburgi Hermannak útiköltségmegtérítés..	92 »
Schittrernak, a dortmundi részekre kiküldöttnek útiköltsége	6 »
Heinznek, Weinsbergi Konrád szolgájának a kölni érsek és a bergi herczeg leveleinek a császár kezéhez való kézbesítése alkalmából útiköltségre	6 »

Összesen tehát.... 1286 frt.

minus 1 ort, 9 sh. den., minthogy pedig 1 ort egyenlő $\frac{1}{4}$ frttal, a végösszeg $1285 \frac{3}{4}$ frt 9 sh. den.

Az adóbeszedésnek, hogy úgy mondjuk kezelési költségei eszerint $1200 + 1898 \frac{1}{2} + 1285 \frac{3}{4}$ frt 9 sh. den., összesen tehát $4384 \frac{1}{4}$ frt 9 sh. den. tennének ki. Természetes, hogy a kezelési költségek ennél jóval többet tettek ki végső eredményben, de az egész actióról teljesen pontos adataink nincsenek. Beckmann,

a Reichstagsakten kiadója a kezelési költségeket az egész actióra nézve kerek 10.000 frtra teszi.

Az 1435. évi jegyzék kiadási rovata továbbá tartalmaz oly kiadásokat is, a melyek nem tartoznak a kezelési költségek kategóriájába. Ezeknek tételenkénti felsorolását mellőzhetni véljük. Végösszegben e kiadások 4678 frtot tettek ki. Ép így mellőzzük részletes felsorolását azoknak a kiadásoknak, a melyek az 1435. évi jegyzék bevételi rovatában vannak elkönyvelve és a melyek a bevett összegek hovatfordítását tüntetik fel. Ilyen kiadások voltak pl. az Ország Mihály magyar udvarmesternek kifizetett 300 frt, a Baselben ekkor megfordult török követségnek ajándékba adott kék bársonyszövetért fizetett 168 frt stb. Mindezen a bevett összegekből fedezett folyókiadások 16.800 frtot tettek ki, e két tétel tehát összesen 21.478 frtot. Ehhez hozzáadva a $4384 \frac{1}{4}$ frt 9 sh. den. kezelési költségeket, a Weinsbergi Konrád-féle leszámolás összkiadási tételei $25.862 \frac{1}{4}$ frt 9 sh. den.-t tesznek ki. Ezzel szemben az 1435 január 1-i leszámolás szerint a bevételek $23.118 \frac{1}{2}$ frt 13 cseh garast tettek ki. Ha a 9 sh. den. és 13 cseh garastól, valamint az $\frac{1}{2}$ és $\frac{1}{4}$ frtoktól eltekintünk, akkor aszerint Weinsbergi Konrádnak a császárral szemben még 2744 frt követelése volt.¹⁾

Weinsbergi Konrád leszámolását Zsigmond 1435 január 1-én Pozsonyban kelt oklevelével tudomásul vette. Ez oklevél szerint a császár Konrádnak 1191 frttal maradt adósa. Zsigmond már előbb a frankfurti, baseli és nördlingeni birodalmi pénzverőhelyeket elzálogosította volt Weinsbergi Konrádnak. A leszámolás után január 4-én kelt Zsigmond oklevele, a melyben a zálogösszeghez még 1500 frtot számít hozzá, melyet Weinsbergi Konrádtól Olaszországból Baselbe való visszaérkezése után kölcsönben kapott.²⁾

* * *

Az itt előadottakból látjuk azt is, hogy a zsidó koronázási adó beszedése nem mindenütt történt meg. Voltak egyes helyek,

¹⁾ A Weinsbergi Konrád leszámolása végső követelés gyanánt $2721 \frac{1}{2}$ frt egy cseh garast tüntet ki.

²⁾ Altmann, 11000. és 11002. számok.

a hol az adó beszédese nehézségekbe ütközött és a mint látszik, még Weinsbergi Konrád leleményességének és ügyességének sem sikerült azt beszédni. Zsigmond ezen hátralékos összegek beszédésével maga már nem törődött, hanem azokat feleségének, Borbálának engedte át. 1436 márczius 21-én Budán kelt az az oklevele, a melyben a még künnlevő követeléseket Borbálának czedálja és felhatalmazza őt, hogy e követelések beszédésére saját megbizottait kiküldheti, a kik viszont a követelések beszédése körül ugyanazon felhatalmazással láttatnak el, mintha a császár megbizottai volnának. Hogy ennek a most meginduló actiónak volt-e eredménye és különösen számbelileg mennyi, azt sajnos, nem tudjuk. Csak az actio megindításáról vannak adataink. Borbála királyné 1436 márczius 28-án kelt oklevelével általános felhatalmazást ad a hátralékos koronázási zsidóadó beszédésére Nadler Mihály budai polgárnak, Gottlieb Tamásnak és a budai rabbinak.¹⁾ Nevezettek felhatalmazást nyernek a hátralékos adóösszegek beszédésére, nyugtázására, valamint arra is, hogy a lefizetni vonakodók ellen minden eszközzel eljárhassanak, őket a zsinat elé megidézhetik és uraik támogatását velök szemben igénybe vehetik. Ezen általános felhatalmazáson kívül ugyanaznap kelt még Borbálának néhány oklevele, a melyekből megtudjuk, hogy mely területek jöttek ezen adóbeszédést illetőleg tekintetbe. Ezek voltak Amadeus savoyai herceg, Adolf jülich, bergi és gelderni herceg, a clevei herceg, János freiburgi gróf, a lotharingiai és bari gróf, valamint az orangei fejedelem.²⁾ Azonkívül tudjuk, hogy Borbála királyné 1437-ben kísérletet tett arra, hogy az egyházi állam zsidóitól is beszédje ezt az adót. Április 30-án kelt levele IV. Eugen pápához, melyben a pápa támogatását kéri ebben az ügyben kiküldött megbizottai, Bautzeni Kernezig Tamás, Gottlieb Tamás és Illés zsidó részére. Ugyanezek megbiztatása Németországra is kiterjedt. Erre enged legalább következtetni az, hogy nevezettek 1437 május 15-én Sigelstrang Péter Czerbyczy (Csernovicz) lovagot felhatalmazták, hogy a hátralékos adót az Odera melletti Frankfurt közelében fekvő Luckau és a

¹⁾ R. T. A. XI. 174. szám.

²⁾ A két utóbbira nézve a Reichsregistatur-beli bejegyzése hozzáteszi: *sed iste prius non est requisitus.*

Spree mellett fekvő Kottbusban lakozó zsidóktól behajtsák.¹⁾ Amadeus savoyai herceg 1437 június 28-án állíttatott ki egy oklevelet Borbála megbizottai részére a savoyai területekre. Hogy mindezen megbizásoknak volt-e valami eredménye, nem tudjuk, a savoyai részeken aligha, mert tekintettel arra, hogy Zsigmond maga sem ért czélt a savoyai hercegnél, nem valószínű, hogy Borbála, akár a herceg, akár az egyházi állam területein nagyobb eredményt tudott volna elérni.

* * *

A fentebbiekből látjuk, hogy a Zsigmond által császárkoronázása alkalmából a zsidóktól beszédett adó, a mint azt a rendelkezésünkre álló adatokból megközelíthető teljességgel konstatálhatjuk, 41.838 frt 13 cseh garast tett ki. Ezzel szemben a beszédési, kezelési költségek 4384¹/₄ frt 9 sh. dénárt tettek ki, a cseh garasokat és dénárokat figyelmen kívül hagyva, a tiszta bevétel volna 37.453³/₄ frt. Természetesen a tényleges bevétel, valamint szemben a tényleges kiadás nagyobb lehetett. Beckmann, a Reichstagsakten kiadója a tiszta bevételt 40.000 frtra teszi, a kiadásokat pedig 10.000 frtra, úgy, hogy a bruttó-bevétel eszerint 50.000 frt lett volna. A mi számításaink 37.453³/₄ frtot 13 cseh garast és 9 sh. dénárt tüntetnek fel mint bevételt, a mi megközelíti a Beckmann által fölvetett 40.000 frtot. Ugyancsak ő számításokat is eszközöl arra nézve, hogy mennyit tesz ki ez az összeg a mai értékben. Számításai alapját az képezi, hogy a Zsigmond idejebeli rajnai forint aranyértéke megfelelt a mai 7¹/₂ birodalmi márkának, így tehát a 37.454 frt — kerek összeget véve — megfelelne aranyérték tekintetében 280.905 mai birodalmi márkának. Ha pedig a vásárlóképesseget keressük, akkor a mai érték 5—6-szorosát kell vennünk, és eszerint egy rajnai forint 37.50 és 45 марка között ingadozik. Ha ennek a két összegnek középarányát, vagyis 40 márkát veszünk, akkor a 37.454 frt megfelel 1.598.160 márkának. A марка mai értékét 1.45 koronában véve fel, koronaértékben 2.317.332 koronát kapunk.

Ez a horribilis összeg erős megterhelhetést jelentett a német-

¹⁾ R. T. A. XI. 325. oldal, I. jegyzet.

országi zsidókra. Különös veszedelem rejlett továbbá a megadóztatásban azért is, mert ezen, Zsigmond által, mint láttuk, első ízben kivetett és beszedett császárkoronázási adó precedensül szolgált későbbi időkre. A midőn Zsigmond veje és utóda, Albrecht, 1438-ban a császári koronát elnyerte, Weinsbergi Konrád felhívta az uralkodó figyelmét erre a bevételi forrásra. Ekkor két jegyzék készült. Az egyiket NACHEM bécsi zsidó állította össze. E jegyzék felbecsüli a birodalmi zsidóktól várható 3. pfennig bevételt, a melyet Albrecht a birodalmi kiadások fedezésére a zsidóktól bekövetelni szándékozott. A jegyzék 1438 márczius hava körül készült el és egyes tételei lényeges eltéréseket mutatnak az 1435. évi számadástól. Így pl. az erfurti zsidóktól a jegyzék szerint 6000 frt volt várható, míg 1435-ben csak 3000 frtot fizettek. A mainzi püspök zsidói 1435-ben 500 frtot fizettek, a NACHEM-féle jegyzék őket 3000 frtra becsüli, a nürnbergi zsidókat az általuk fizetett 4000 frt helyett 10.000 frtra, a mühlhauseni zsidókat 200 frt helyett 2000-re, a regensburgiakat 1400 frt helyett 4000-re, a salzburgiakat 400 frt helyett 1000-re, az ulmiakat 800 frt helyett 2000-re, stb. A NACHEM-féle jegyzék továbbá az ifjabb osztrák herezegek területeiről 12.000 frt bevételt irányoz elő és számításba veszi a magyarországi zsidókat is, a kiktől összesen 3000 frtot vár. A NACHEM-féle jegyzék végösszege 156.100 frtot tesz ki, tehát sokkalta többet, mint volt a bevétel a koronázási adóból Zsigmond alatt. Ebből két dolog következik. Az egyik az, hogy NACHEM sokkal jobban ismerte hitsorsosai teherviselő képességét, másodszor pedig az, hogy az 1434/35-iki adózás alkalmával a legtöbb helyen átalányösszegben történt a megegyezés. A NACHEM-féle jegyzék azután alapul szolgált annak a jegyzéknek, melyet Weinsbergi Konrád 1438-ban készített, és a mely a NACHEM-féle becslés egyes exorbitans magasságú tételeit redukálja. Weinsbergi Konrád ebben a jegyzékben feltünteti, hogy mely összegek folytak be az 1434. évi kivetés alapján. Adatait fentebb felhasználtuk, de miután utólag készült, a midőn Konrádnak nem állottak a szükséges nyugták és iratok rendelkezésre, adatai nem tarthatnak oly mérvben igényt hitelre, mint az 1435. évi leszámolás és az 1434 február 2-iki baseli tárgyalásokkal kapcsolatban készült jegyzék.

* * *

Ha a birodalmi zsidók azt remélték, hogy a császárkoronázási adó lefizetésével megszabadultak a jövőre minden újabb rendkívüli megadóztatástól, e reményükben csakhamar keservesen csalódtak. Zsigmond pénzügyi genialitása nemsokára újabb ürügyet talált ki a zsidók újabb rendkívüli megadóztatására. Halála előtt pár hónappal 1437 július 8-án kelt egy oklevele, a melyben előadja, hogy értésére esett, miszerint a zsidók a rendkívüli vámok és egyéb illetékekkel erősen meg vannak terhelve. Helyén valónak tartja tehát, hogy e vámok és illetékek ügye rendeztessék és elébe, a császár elé terjesztessék. Minthogy azonban ez pénzbe kerül, a mainzi, frankfurti és wormszi zsidókat, illetve ezek előjáróit szándékozik a szükséges összegek előteremtésére igénybe venni olykép, hogy ezek vessenek ki erre a célra egy tetszésük szerinti összeget a zsidókra. Hozzáteszi, hogy a ki nem fizet, azt jelentsék fel neki, hogy megfenyíthesse. Ebben az új adótervben Weinsbergi Konrádnak szintén része volt, mert már július 10-én megbizottakat küld a rajnai részekre a császár levelével. A két kelet közti csekély különbség mutatja, hogy Weinsbergi Konrád tudhatott az új megadóztatási tervről és előre megtette az intézkedéseket, hogy a császári levél megjelente után a megbizottak mindjárt útra kelhessenek.¹⁾ Azonban ez az újabb megadóztatás elmaradt, megszabadította tőle a német zsidóságot Zsigmondnak 1437 december 9-én Znaimban bekövetkezett halála.

Az itt előadottakból látjuk, hogy Zsigmond hosszú uralkodása alatt az ő kedves zsidóit nem egyszer erősen vette pénzügyileg igénybe, úgy hogy azok helyzete az ő uralkodása alatt sem volt irígylésreméltó.

¹⁾ Kerler, i. h. 117. oldal hívja fel a figyelmet erre a körülményre. A császár ekkor Égerben tartózkodott. V. ö. Harry Gerber, *Drei Jahre reichsstädtischer, hauptsächlich Frankfurter Politik im Rahmen der Reichsgeschichte unter Sigismund und Albrecht II. 1437—1439*. Marburgi dissertatio, 1914. a 114. lapon.

TÁBLÁZATOS ÁTTEKINTÉS.

A város vagy zsidóközség neve	Az 1434. évi baseli meg-egyezés	Az 1435. évi leszámolás	Az 1438-ban készült jegyzék	Nachem zsidó adó-javaslat
Aschersleben	200	—	—	L. Mühlhausen
Augsburg	1) 1500	1500	1200	2000
Augsburgi püspök.....	—	—	200	200
Badeni örgróf	—	—	—	—
Bamberg város.....	—	—	—	—
Bambergi püspök	200	200	300	2000
Bar-i herceg.....	—	—	—	—
Berg-i herceg	—	—	—	1000
Boroszló.....	—	—	—	3000
Brandenburgi örgróf.....	—	—	400	—
Brandenburgi örgrófság.....	—	—	—	1000
Braunschweig	—	—	100	100
Calbe	A magdeburgi püspökséghez tartozik			400
Csehország	—	—	—	3000
Dortmund városá	—	150	—	—
Eichstädti püspök.....	600	200	200	200
Elsassi osztrák birtokok ..	—	—	150	1000
Elsassi tartományi vogtság ..	—	—	—	2000
Eppensteini grófok	—	—	—	300
Erfurt.....	2) 3000	3000	3000	6000
Ernő bajor-müncheneri herceg ..	—	—	—	2000
Ernő herceg testvére fia.....	800	—	—	—
Éger.....	—	—	—	800
Feldkirch	—	—	L. Zürich	L. Zürich
Frankfurt.....	—	—	600	1000
Friedberg.....	—	—	3) 150	1000
Frigyes osztrák herceg.....	—	—	—	4000
Frigyes és Ernő osztrák hercegek.....	—	—	—	—
Geilnhansen	100	—	L. Friedberg	L. Friedberg
Gemünden és Reutlingen.....	600	600	—	—
Halberstadt	—	—	—	—
Halle (Szászország)	1000	800	—	—

1) Werdével együtt.

2) Az erfurtiakkal utólag jött létre megegyezés ebben az összegben. A baseli tanácskozáskor 110 frt értékű szinarany serleget ajánlottak fel 100 frttal megtöltve. A baseli tárgyaláson tőlük 4000 frtot követeltek, mire 2000 frtot ajánlottak, de végül 3000-ban történt a megállapodás.

3) Geilnhansen és Wetzlarral együtt.

A város vagy zsidóközség neve	Az 1434. évi baseli meg-egyezés	Az 1435. évi leszámolás	Az 1438-ban készült jegyzék	Nachem zsidó adó-javaslat
Hanau grófok	—	—	200	500
Heidingsfeld	100	—	—	—
Heigerloch	L. Rothenburg a/d. Neckar.			
Heilbronn	1) 330	—	—	400
Hennebergi grófok	—	—	—	400
Henrik bajor herceg.....	—	—	—	4000
Henrik schwarzburgi gróf ..	400	—	400	1000
Hesseni örgróf	—	—	—	—
Hildesheimi püspök.....	—	—	200	—
Horbe	L. Rothenburg a/d. Neckar.			
István herceg 2).....	3) 350	—	—	400
János pfalzgróf	—	—	—	—
Konstanz.....	—	—	L. Zürich	L. Zürich
Köpflin odenburgi zsidó.....	—	—	—	2000
Kölni érsek.....	—	—	600	10000
Lajos ingolstadt-i herceg.....	1000	—	—	2000
Lajos rajnai választó	4) 1500	—	—	—
Landau	—	200	—	—
Lotharingia.....	—	—	—	—
Lupfeni gróf.....	—	—	—	—
Magdeburgi püspök.....	800	—	800	2000
Magyarország	—	—	—	3000
Mainbernheim	50	—	—	—
Mainzi püspök.....	600	500	600	3000
Mainz városa.....	5) 40	2000	—	3000
Meisseni örgrófság.....	L. Szászország			
Merseburgi püspök	—	—	100	1000
Metzi püspök.....	—	—	—	400
Milanói herceg	—	—	—	5000
Mühlhausen.....	200	200	—	2000
Német nagymester.....	—	—	—	400
Nordhausen.....	—	—	—	L. Mühlhausen
Nördlingen	—	—	200	600
Nürnberg	4000	4000	4000	10000
Oppenheim	L. Lajos rajnai választó	1000	1000	4000
Osztrák hercegek, ifjabb.....	—	—	—	1200

1) Ebből 30 frt ajándék.

2) Ruprecht király fia, simmern-zweibrückeni pfalzgróf.

3) Ebből 50 frt ajándék.

4) Oppenheimmel együtt.

5) Mainz városára nézve, főntebb a 35. lapon.

A város vagy zsidóközség neve	Az 1434. évi baseli meg-egyezés	Az 1435. évi lezárolás	Az 1438-ban készült jegyzék	Nachem zsidó adó-javaslat
Ottó bajor herceg.....	—	200	200	2000
Öttingeni grófok.....	—	—	—	1000
Passau.....	—	—	50	400
Quedlinburg.....	300	—	—	L. Mühl- hausen
Rappoltsteini urak.....	—	—	—	300
Regensburg.....	1400	—	1400	4000
Reutlingen.....	L. Gemünden		—	—
Rothenburg a/d. Neckar...	—	300	—	2000
Rothenburg a/d. Tauber...	—	200	600	1500
Salzburgi püspök.....	400	400	800	1000
Savoya.....	—	—	—	—
Schaffhausen.....	500	—	L. Zürich	L. Zürich
Schönenberg.....	—	—	—	L. Rothenburg a/d. Neckar
Schweidnitz.....	—	—	—	2000
Schweinfurt.....	700	700	—	—
Solmsi grófok.....	—	—	—	300
Speyeri püspökség.....	200	—	200	1500
Speyer városa.....	—	600	—	—
Sponheimi grófok.....	600	—	600	600
Stolberg.....	—	—	—	400
Strassburgi püspök.....	—	—	150	1000
Szászország.....	—	—	4000	15000
Thüringia.....	—	—	L. Szász- ország	2000
Trienti püspök.....	—	—	—	1000
Ulm városa.....	400	400	600	2000
Villingen.....	—	—	Lévi zsidó 200	500
Werde.....	L. Augsburg		—	300
Wertheimi grófok.....	400	250	300	—
Westfália.....	—	—	—	1000
Wetzlar.....	L. Friedberg		—	—
Wirneburgi grófok.....	—	—	—	1800
Worms.....	1) 120	100	100	600
Württembergi gróf.....	2) —	200	300	1000
Würzburgi püspök.....	—	—	—	600
Zürich.....	1000	500	2000	9000

1) 20 frt ajándék.

2) A württembergi grófnak 15 zsidója volt, a kik csak 100 frtot ajánlottak, követeltek tőlük 600 frtot.

A város vagy zsidóközség neve	Az 1434. évi baseli meg-egyezés	Az 1435. évi lezárolás	Az 1438-ban készült jegyzék	Nachem zsidó adó-javaslat
Endres Seeman és Endres von Grünbach körútjának bevétele.....	—	1) 341	—	—
Eyb Márton és Lajosé.....	—	2) 211	—	—
Gerber János és Wemdingen Györgyé.....	—	*) 368 frt 13	—	—
Holfenstein Ulrich és Haugk Siegfriedé.....	—	cseh garas 4) 19	—	—
Lützenbrunni Istváné.....	—	5) 700	—	—
Stoffer János és Gottlieb Tamásé.....	—	6) 611	—	—

Természetben adtak Smassmann Rappoltstein urának zsidói két hordó bort, melynek értéke az 1438-i jegyzék szerint 30 frt.

1) Ebből az összegből a nürnbergi zsidók fizettek 315 frtot, a heidingsfeldiek 109 frtot. A fenti összeg a netto bevétel.

2) Körútjuk kiterjedt a brandenburgi örgróf frankföldi területében, Nördlingen, Bopdingen stb.-re, ezeken a területeken a bevétel volt 323 1/2 frt, az Öttingeni grófok területén 291 frt. A fenti összeg a netto bevétel.

3) Ernő, Vilmos és Henrik bajor hercegek területén 325 frtot szedtek be adóban, 91 frtot a kancellária és 46 frtot a kamara részére.

4) Az alsórajnai részeken működtek. V. 5. működésükre nézve R. T. A. XI. 316. oldal, 1. jegyzet.

5) A középrajnai részeken működtek. Az általuk bevett brutto összeg 887 frt adóban, 100 frt a kancellária, 30 frt a kamara részére. A koblenzi zsidók fizettek 200 frtot, a kreuznachiak 600 frtot. A kiadás volt 74 1/2 frt 33 fehér dénár és 6 heller V. 5. R. T. A. XI. 316. oldal, 3. jegyzet.

6) Működésük kiterjedt Meissen, Thüringia, Szászország és Westfáliára. A brutto bevétel volt 855 1/2 frt. V. 5. u. ott 317. oldal, 4. jegyzet.

ÉRTEKEZÉSEK
A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL
A M. TUD. AKADÉMIA II. OSZTÁLYÁNAK RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ
OSZTÁLYTITKÁR

XXIV. KÖTET. 6. SZÁM

A MAGYAR CZÍMER
ÉS A
KIRÁLYI CZÍM TÖRTÉNETE
1804-TŐL KEZDVE

SZÉKFOGLALÓ

ILLÉS JÓZSEF
LEV. TAGTÓL

FELOLVASTA 1916 OKTÓBER 9-ÉN

20 SZÖVEGKÖZTI KÉPPEL ÉS 4 MELLÉKLETTEL

MAGYARAKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

— Ára 4 korona —

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1916

